

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,

A. Mägi
toimetuse sekretär

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstubbe, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

S I S U.

Artiklid.

Uluots, Jüri: Rahvas ja ta funktsioneerimine Eesti Põhiseaduse järgi	433
Grünthal, T.: Kas võib sundtäite-otsuse alusel ingrosseerida kohtulikke hüpoteeke võlglaste kinnisvarale?	461
Uuesson, M.: Kinnisvara mõtteline osa avalikul müügil	466

Kirjanduse ülevaade.

H. K.: E. Kohlrausch, Sterilisation und Strafrecht	468
--	-----

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. detsembrikuu tegeluse ülevaade	470
---	-----

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond:

Kas kruusaaugu avamisel eramaadel makstakse tasu maa-ala või võõrandataval maa-alal leiduva liiva ja kruusa kvantumi eest?	471
Kas see asjaolu, et vallasekretär on ühtlasi ka vallavolinik, annab võimaluse teda Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (RT 97 — 1926) § 69 teises lõikes ette nähtud juhtudel valida vallavolikogu protokolli kirjutajaks?	471
Kas kinnisvara asupaik ja teenistuspiirkond on isikumaksu maksja alalise elukoha määrajaks?	471
Mis tuleb mõista Aktsiisimaksude määrade muutmise seaduse § 2 tähendatud panderollimata jookide „kao“ all?	472
Kas vallavolikogud võivad oma eelarvetesse vallavolikogu liikmetele sõidu- ja päevarahade tasumiseks summasid võtta?	472
Kas Politseiasutuste kujundamise määruse (RT 177/178 — 1925) § 92 järgi võib distsiplinaarkaristuse korral politseiametnik kaevata politseiprefekti otsuse peale adm.-kohtu korras?	473

Rahvas ja ta funktsioneerimine Eesti Põhiseaduse järgi.

(Järg; vt. „Õigus“ 1932, nr. 6.)

Jüri Uluots.

4. Rahva kui riigiorgani funktsioneerimine on objektiivselt seotud õigusnormidega, mis antakse seadusena, kui võrdnad pole loodud põhiseadusega; sama funktsioneerimine on subjektiivselt riigile kuuluva õiguse teostamine, mis on teostajaile kohuslik ja sellisena karistusega seotav harilikus seaduses määratud ulatuses. Riigiorganite funktsioneerimise suhtes tekib rida küsimusi, millele tuleb vastata igal positiivsel õigusel. Neist küsimusist on praegusel korral eriti tähtsad kaks.

Esiteks, kas on riigiorgan oma tegevuses objektiivselt seotud õigusnormidega või mitte, ning kui on seotud, siis millised on need normid? Nagu teada, nn. õigusriikluse vaatekohalt riigiorgani funktsioneerimine on ja peab olema seotud õigusnormidega. Vastavad vaated siiski erinevad seose ulatuse määramisel. Vanemate vaadete järgi normaalne on seesugune riik, milles „seadused valitsevad, milles seega valitsemine ja õigusmõistmine järgnevad õigusnormide kohaselt“¹⁶. Selle vanema vaate järgi seadusandlus seisaks seega nagu väljaspool õigusnorme, ta vaid ainult looks õigusnorme oma heaksarvamise järgi¹⁷. Uuemas riigiõiguse teoorias on püütud seda vanemat vaadet asendada uuega, mille järgi tehakse vahet riigi „vaba“ ja „seotud“ tegevuse vahel. „Vaba tegevus“ on määratud ainult üldhuviga, kuid ei ühegi erilise

¹⁶ G. Jellinek, Allg. Staatslehre, lk. 613: „In dem die Gesetze herrschen, in dem also Verwaltung und Rechtssprechung gemäss Rechtsregeln erfolgen.“

¹⁷ Selles mõttes kehtiksid siin vanad põhimõtted: a) *Princeps legibus solutus est* (Dig. 1, 3, 31) ning b) *Quod principi placuit, legis habet vigorem* (Dig. 1, 4, 1).

õigusnormiga; „seotud tegevus“ on õigusliku kohustise täitmiseks järgnev¹⁸. „Vaba tegevus“ avalduvat eeskätt seadusandluses, kuid ka valitsemisel, mille tõttu viimase vastav osa kannvat erinimetust (*Regierung; Gouvernement, administration discrétionaire*), ning isegi õigusmõistmises, kuna „seotud tegevus“ esinevat kõige vähemal määral seadusandluses (siiski ka sellel alal), rohkem valitsemisel, mille tõttu viimase vastav osa kannab ka erinimetust (*Vollziehung, pouvoir exécutif*) ning eriti just õigusmõistmisel¹⁹. Kõige uuemal ajal on aga õigusega arvustatud „vaba“ ja „seotud tegevuse“ teooriat. Nõnda H. Kelsen väidab alusega, et „vaba äranägemist“ leidub nii seadusandluse, valitsemise kui õigusmõistmise alal, kuid asjatu vaev oleks nende juhtude vahel kindlaks teha kvalitatiivseid erinevusi, kus on olemas vaid kvantitatiivsed. Harilikult on seadusandja vaba äranägemine küll suurem kui kohtunikul või valitsemisasutisel, kuid võib olla ka ümberpöördukt. Riigiorgani tegevuse seotavus õigusnormidega on seega positiivõiguslik küsimus, mille lahendamine väga oleneb riigiorganiks kutsutava inimmaterjali omadustest ning lõplikult usust, kuivõrt riigiorganina teotsevad inimesed on võimelised „seotult“ või „sidumatult“ riigi ülesandeid täitma. Aga ka äranägemise vabaduse äärmisel piirijoonel ei ole seadus ning seega seaduse rakendaja seotavus seadusega täielikult kõrvaldatud²⁰. Sellelt Kelseni vaate-

¹⁸ G. Jellinek, Allg. Staatslehre, lk. 616: „Freie Tätigkeit ist die nur durch das Gemeininteresse, aber durch keine spezielle Rechtsregel bestimmte; gebundene, die in Erfüllung einer Rechtspflicht erfolgende.“

¹⁹ G. Jellinek, op. cit., lk. 616—621.

²⁰ H. Kelsen, Allg. Staatslehre, lk. 243—244: „Ob der Richter einen Strafbaren Tatbestand im konkretem Fall für gegeben annimmt, welche Strafe er innerhalb der vom Gesetz ihm vorgeschriebenen Strafgrenzen verhängt, ob die Verwaltungsbehörde seuchenverdächtiges Vieh dem Eigentümer entziehen und es keulen soll, und welchen Inhalt der Gesetzgeber den von ihm zu statuerenden Normen geben will, all das liegt im „freien“ und zugleich „gebundenen“ Ermessen. Es muss vergebliche Mühe bleiben, zwischen diesen Fällen qualitative Differenzen festzustellen, wo nur quantitative bestehen. Sicherlich ist die Freiheit des Ermessens des Gesetzgebers in der Regel eine grössere als die des Strafrichters, und die der Verwaltungsbehörde steht meist in der Mitte zwischen beiden. Allein das ist nur die durchschnittliche positivrechtliche Regelung. Es muss nicht so sein. Es gibt Fälle weitgehender Bindung des Gesetzgebers und Fälle ausserordentlichen Freiheit des Richters. Gerade hinsichtlich der Frage, inwieweit der Rechtsanwender

kohalt on seega ka seadusandja tegevus seadusega, s. o. õigusnormidega seotud, mida ta ka väljendab sama teose teises kohas veel kindlamalt²¹. Lähtudes teistelt lähtekohtadelt, jõuab samale otsusele ka Duguit. Tema õpetuse järgi „ei keiser, kuningas, parlament ega rahva enamus kui niisugune ei või oma tahtega kui niisugusega kedagi kohustada, vaid nende aktid on kohustavad valitsetavaile ainult siis, kui nad on õiguspärased, või, nagu täpsamalt öeldakse teises kohas, siis ning sellel määral, kuivõrd valitsejate poolt formuleeritud reeglid on õigusnormi väljendus või selle teostamine²². Mitte ainult õigusteaduses, vaid ka kõige uuemas seadusandluses tuleb ilmsiks sama tendents alistada kogu riigivõimu teotsemist õigusnormidele. Nõnda Mirkine-Guetzévitch peab pärastmaailmasõjaliste põhiseaduste iseloomustavaks jooneks just võimu ratsionaliseerimist, s. o. püüet kogu kollektiivset elu ja eriti riigivõimu alistada õigusele²³.

Teine küsimus seisab ühenduses eelmisega. Nii pea kui mõelda, et riigiorgan oma tegevuses on objektiivselt seotud õigusnormidega, on ilmne, et sama „organikandja“ ei ole

durch Gesetz gebunden werden solle, stehen sich zwei entgegengesetzte rechtspolitische Anschauungen gegenüber: Weitgehende Bindung fordern die einen... weitgehende Freiheit die anderen... Die Entscheidung dieses Gegensatzes hängt wohl sehr von der Qualität des für die Organfunktion zur Verfügung stehenden Menschenmaterials und sohin letztlich von dem Glauben an die Güte der Menschen überhaupt ab. Wer an die Möglichkeit guter, ihre Macht nicht missbrauchender, weiser und gerechter Menschen glaubt, der wird alles dem Ermessen dieser Richterkönige überlassen. Andernfalls wird man dazu neigen, dieses Ermessen, das die Macht, die Rechtsmacht der Rechtsanwender ist, möglich einzuschränken. Aber auch im äussersten Grenzfall der Ermessensfreiheit ist das Gesetz und sohin die Bindung der Rechtsanwender durch das Gesetz nicht ganz ausgeschaltet.“

²¹ H. Kelsen, op. cit., lk. 245—246: „Die Tatsache einer besonders weiten Ermessenfreiheit spielt dabei eine nur sekundäre Rolle. Von einer rechtsfreien Sphäre aber kann überhaupt keine Rede sein.“

²² Duguit, *Traité de droit constitutionnel* I, lk. 41, 51, 149 jt.

²³ B. Mirkine-Guetzévitch, *Les nouvelles tendances du droit constitutionnel*, Paris 1931, lk. 8: „Dans les nouvelles constitutions se reflète l'idée de la suprématie du droit, l'idée de l'unité du droit: toute la vie de l'état est basée sur le droit et pénétrée par lui. On assiste au processus de la rationalisation du pouvoir, a la tendance de soumettre au droit tout l'ensemble de la vie collective.“ Vrd. lk. 46.

Vt. ka B. Mirkine-Guetzévitch, *Les constitutions de l'Europe nouvelle*, Paris 1928, eriti lk. 21 jj., 24 jt. ning 53 jj.

enam vaba talitamiseks põhimõtte järgi „*sic volo, sic jubeo*“, vaid on vastavas ulatuses seotud samade normidega. Küsimus vaid on selles, kuidas seesugust tegevust õiguslikult kvalifitseerida. Esiteks, oleks mõeldav, et „organikandja“ tegevus on ta subjektiivse õiguse teostamine, olgugi objektiivselt määrastatud raamistikus. Seesugune arvamus, kui järjekindel olla, oleks aga mõeldavalt rakendatav ainult sel eeldusel, et „organikandja“ teostaks oma õigust, olenemata riigi isiksusest või selle isiksuse esindajana²⁴. Teiseks, oleks mõeldav, et „organikandja“ tegevus on ühel ja samal ajal õiguse teostamine ning ka kohuse täitmine. Nõnda Petražitski leiab avalikule õigusele olevat iseloomustava just selle tunnuse, et avalikud õigused sisaldavad ühtlasi ka kohustist („sotsiaalselt-teenivad õigused“), kuna eraõigused seesuguseid kohustisi ei sisalda („vastavast teenimisest vabad õigused“)²⁵. Kolmandaks, on mõeldav, et „organikandja“ tegevus on üksnes kohuse täitmine. Nõnda H. Kelsen väidab, et riigiorgani õiguslikku seisundit võib iseloomustada ainult kohustussuhtena, kuna vastav subjektiivne õigustus ei olevat üldiselt tõendatav, välja arvatud erand monarhi kohta²⁶. Esijoones tulevat silmas pidada organi funktsioonide kohusepärasust, mis saavutatakse sellega, et mittefunktsioneerimine või mittevastavalt funktsioneerimine seatakse karistuse tingimuseks. Kui aga vastav funktsioon ei olevat tehtud õiguslikuks kohustiseks ning vastavalt räägitavat subjektiivselt „õigusest“ funktsioneerimisele, siis olevat sellel „õigusel“ ka peamiselt ainult negatiivne tähendus selles

²⁴ Vt. ülemal, lk. 245 ja viited 4 ja 5.

²⁵ L. Petražitski, *Teoria prava i gosudarstva*, t. II, 2-ne väljaanne, Peterburi 1910, lk. 729—730: mõ delim podležaštija pravovõja javlenija mnenija, ubeždenija i podležaštija proektsii: normõ vlasti, prava vlasti i. t. d. na sotsialno-sluzhebnõja, ili publitsno-pravovõja, i svobodnõja (ot podležaštjago sluzhenija), ili tšastno-pravnõja.“ „Kohustavate õiguste“ ehk „õigustavate kohuste“ kriitikat vt. H. Kelsen, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre*, Tübingen 1911, lk. 666 jj., kusjuures aga Kelsen ei eita seesugust liigitamist, kui subjektiivsele õigusele anda vastav mõiste.

²⁶ H. Kelsen, eelmises viites tähendatud *Hauptprobleme*, lk. 665: „Die Rechtsstellung des Staatsorganes lässt sich in der Regel nur als Pflichtverhältnis charakterisieren. Ein die Organfunktion betreffendes subjektives Recht der Staatsorgane ist — von der eigenartigen Ausnahmstellung eines besonderen Organes abgesehen — im allgemeinen nicht nachweisbar.“ Vrd. selle vaate kohta selgitamiseks *ibid.*, lk. 530 jj.

mõttes, et funktsiooni mitteteostamine ei too mitteteostajale karistuslikke tagajärgi²⁷.

Võib nüüd küsida, kuidas on need kaks eeltoodud küsimust lahendatud Eesti Ps-e järgi rahva funktsioneerimise suhtes.

Mis puutub esimesse küsimusse, siis Eesti Ps. asub selles asjas äärmise õigusriikluse seisukohal, sest ta § 3 jõul „Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui Ps-e või Ps-e alusel antud seaduste põhjal“, ning § 86 teeb selle eeskirja „vankumatuks juhteks“. Iseküsimus on see, kuivõrt Ps. ise määrastab riigiorganite, eriti ka rahva, funktsioneerimist ja kuivõrt, sama § 3 jõul, on see ülesanne jäetud harilikule seadlusandlusele.

Üldise reeglina Eesti Ps. ei püüa üksikasjaliselt määrastada põhiseaduslikkude riigiorganite funktsioneerimist, vaid on selles asjas loonud painduvamad võimalused. Nõnda, kohtutele on määratud „õiguse mõistmine“ (§ 68) ning Riigikohtule „ülema kohtuvõimu teostamine“ (§ 69), kuid nende funktsioonide teostamise lähem kord on jäetud määrastamata ja järelikult, §§ 3 ja 86 jõul, hariliku seadusandluse hooleks. Vabariigi valitsusele on määratud vastavad funktsioonid (§§ 57, 60, 80—82 jt.), nende funktsioonide teostamise viis ka osalt määrastatud (§§ 61—66), kuid Ps-e §§ 3 ja 86 jõul üldiselt ning §§ 58 ja 81 alusel erisuhetes vastav lähem määrastamine jäetud harilikule seadusandlusele. Riigikogule on määratud funktsioonid (§§ 52, 55, 56, 59; 60 pp. 1 ja 3—6; 64, 67, 69, 82 jt.), nende funktsioonide teostamine osalt ka määrastatud (§§ 41—43, 46—51, 53, 56 jt.), kuid Ps. §§ 3 ja 86 jõul üldiselt ning § 44 alusel eriliselt vastav lähem normimine jäetud harilikule seadusandlusele.

Samadel põhimõtetel, nagu Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Riigikohtu ning kohtute funktsioneerimise määrasta-

²⁷ H. Kelsen, Allgemeine Staatslehre, Berlin 1925, lk. 271: „In erster Linie kommt in Betracht die Pflichtmäßigkeit der Funktion. Die Stetigkeit und Sicherheit der Funktion wird dadurch garantiert, dass sie zur Rechtspflicht gemacht, d. h. dass das Nicht- oder Nicht-Entsprechend-Funktionieren als Bedingung einer Strafe gesetzt wird. Wo die Funktion nicht den Inhalt einer Rechtspflicht bildet, spricht man in der Regel von einem subjektiven Recht zur Funktion oder auf die Funktion. Doch hat dies meist nur die negative Bedeutung, dass das Unterlassen der Funktion keine Unrechtsfolge für den Unterlasser nach sich zieht.“

misel, on Ps. talitanud ka rahva funktsioneerimise normimisel.

Kõige pealt määrab Ps. § 29 rahva funktsioonid vormilt: „Rahvas teostab riigivõimu: 1) rahvahääletamise, 2) rahvaalgatamise ja 3) riigikogu valimise teel.“ Kui aga arvesse võtta Ps. §§ 30 ja 31 ühelt poolt ning § 88 teiselt poolt, siis pole kahtlust, et sisult langeb rahvahääletus kahte liiki: fakultatiivseks ning obligatoorseks, viimane nimelt nn. „põhiseadusliku võimu“ teostamiseks. Sisult võib seega rahva funktsioone jagada rohkem kui kolme liiki.

Vaatame nüüd, millisel määral Ps. ise on norminud riigivõimu funktsioonide teostamise rahva poolt.

Rahvaalgatuse korra kohta ütleb Ps. § 31: „Rahvaalgatamise korras on kahekümne viiel tuhandel hääleõiguslikul kodanikul õigus nõuda, et seadus antaks, muudetakse või tunnistataks maksvusetuks. Sellekohane nõudmine antakse välja töötatud seaduseelnõuna Riigikogule. Riigikogu võib eelnõu seadusena välja anda või tagasi lükata. Viimasel juhtumisel pannakse eelnõu rahvale ette vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks rahvahääletuse korras. Tunnustab rahvahääletusest osavõtjate enamuse eelnõu vastuvõtuks, omandab ta seadusliku jõu.“ Ei ole praeguseks ülesandeks seda §-i üksikasjaliselt analüüsida. Tähtis aga on märkida, et selle §-i näol Ps. on pidanud tarvilikuks rahvaalgatamise korda mitmes üksikasjas lähemalt normida. Rahvaalgatamise või sellega suguluses olevaid momente sisaldab ka Ps-e § 30. Ta ütleb: „Iga Riigikogu poolt vastu võetud seadus jääb välja kuulutamata kahe kuu kestel tema vastuvõtmise päevast arvates, kui seda nõuab kolmas osa riigikogu seaduslikust koosseisust. Kui selle aja jooksul kakskümmend viis tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuab, et nimetatud seadus esitataks rahvale vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks, siis oleneb pärasine väljakuulutus rahvahääletuse tagajärgedest.“ Ka selles §-s määrastatakse seega mõningad üksikasjad rahva poolt tõuke andmisel seaduse viimiseks rahvahääletusele. Viimaks olgu tähendatud, et § 34 loendab lähemalt ja üksikasjalisemalt need ained, mis ei või rahvaalgatamise teel otsustamisele tulla, ning § 87 tähendab aine, mis rahvaalgatamise korras võib otsustamisele tulla. Vaatamata toodud kolme §-i eeskirjadele ei või siiski öelda, et Ps. nende §§-dega oleks määrastanud kõik rahvaalgatamise korras tähtsad ja tarvilikud

üksikasjad. Nõnda on täiesti määrastamata, kuidas 25 000 hääleõigusliku kodaniku nõudmine saabub, kas hääletamise teel sellekohastel koosolekutel või muul viisil, kas kirjalikult või suuliselt, kes valvab selle üle ja millisel viisil, et täiesti määratud arvu kodanikkude poolt „nõudmine“ on esitatud, jne. On ilmselt selge, et rahvaalgatamise korra on Ps. ise norminud siiski ainult mõningais üksikasjus, teised ja mitte vähesed üksikasjad on jäetud määrastamata. Ps-e §§ 3 ja 86 jõul ei tohi aga riigivõimu teostada muidu, kui Ps-e või selle alusel antud seaduste põhjal. Järelikult, kõigis neis üksikasjus, mis rahvaalgatamise korra suhtes Ps-e poolt jäänud määrastamata, on harilik seadusandlus kutsutud andma vastavaid eeskirju, andma Ps-e §§ 3 ja 86 jõul sellekohast „seadust“.

Võrreldes rahvaalgatamise korra määrastamisega on riigikogu valimiste kord Ps-e enese poolt vähem üksikasjaliselt määrastatud. Tähtsam ja olulisem selles asjas on § 36, mille järgi riigikoguliikmed seatud arvus „valitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel“. §§-des 39, 40 ja 32 on lahendatud riigikoguliikmete valimise asja küsimusi. On aga ilmne, et nende mõningate eeskirjadega ei ole kaugeltki määrastatud kõik need üksikasjad ja ained, mis puutuvad valimiste toimetamise ja selle võimaldamise kindlustamisse. Nõnda on jäetud lahendamata, millisel viisil toimub salajane hääletamine, millise tegeliku ilme omandavad valimistel „proportsionaalsuse põhimõtted“, kelle juhtimisel toimuvad valimised, mis viisil kontrollitakse valimise käiku ja tulemusi jne. Ps-e §§ 3 ja 86 jõul ei saa neid aineid korraldada muidu kui seadusega. Ja tõepoolest, arvestades riigikogu valimiste toimetamise korra äärmiselt vähest normimist Ps-s, määrab Ps-e § 36 ise, et „Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena“.

Viimaks on, võrreldes rahvaalgatamisega ning ka riigikogu valimistega, Ps-e poolt kõige vähem määrastatud rahvahääletamise protseduur. Ps-e §§ 30 ja 31 ning 88 määravad juhud, millal rahvahääletamine aset leiab, § 34 — ained, mis rahvahääletamisele ei kuulu, ning § 32 ja osalt §§ 30 ja 31 — neid tagajärgi, mis on rahvahääletamisel. Mis aga puutub rahvahääletamise toimetamise enesesse, siis Ps-e § 33 määrab vaid seda, et „rahvahääletused sünnivad Riigikogu juha-

tuse ülevalvel“, § 89 —, et „põhiseaduse muutmise eelnõu peab rahvale teada antama vähemalt kolm kuud enne rahvahääletuse päeva“ ning viimaks § 31, et „rahvaalgatamise korras rahvahääletamisele sattunud seaduseelnõu tunnistab rahvahääletusest osavõtjate enamus vastuvõetuks“. See on ka kõik, mis Ps. ise rahvahääletamise protseduuri suhtes määrab. Järelikult on Ps-e poolt jäetud määrastamata isegi see, kas rahvahääletus toimub nagu riigikogu valimised „üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel“ või mitte. Ps. § 6, võib-olla, tuleks järeldada, et rahvahääletamine peaks toimuma üldisel ja ühetaolisel hääletamisel, kuid otsekohesuse ja salajasuse küsimused rahvahääletamisel on ikkagi täiesti lahtised. Ka analoogia riigikogu valimistega ei tule arvesse, sest Ps-e §§ 33 ja 36 (kolmas lõige) järgi nii rahvahääletamise kui riigikogu valimiste lähema korra määravad eriseadused, kuid riigikogu valimiste korra suhtes on aga Ps. ise oma § 36 (esimene lõige) näol teinud erandi lähema normimise mõttes ning erandid ei tule seaduse seletamise üldpõhimõtete järgi laiendavale tõlgendamisele, eriti ka rakendamisele analoogia põhjal. Peale selle on Ps-e poolt jäetud määrastamata hulk muid rahvahääletusse puutuvaid aineid, ilma et neid siin tuleks lähemalt loendada. Ühtlasi on selge, et rahvahääletuse toimetuse selles osas, mis Ps-e poolt jäetud normimata, kuulub normimisele hariliku seadusandluse korras. Olenemata sellest ning arvestades oma normide äärmist vähesust kõnesolevas aines, määrab Ps. ka ise sõnaselgesti § 33, et „rahvahääletamise alused ja kord määratakse eriseaduses“.

Toodud andmeist järeldub, et rahva kui riigiorgani funktsioneerimine peab Eesti Ps-e järgi olema objektiivselt seotud õigusnormidega, mis antakse ja peavad olema antud hariliku seadusena, kuivõrt vastavad normid pole loodud Ps-ga. Et aga Ps. ise on loonud vastavaid norme vähe, eriti kõige vähem rahvahääletamise protseduuri suhtes, siis seda rohkem on kutsutud looma ja arendama vastavaid norme harilik seadusandlus.

Olles Ps-e §§ 3 ja 86 ning 36 ja 33 jõul kutsutud arendama rahva funktsioneerimise normimist, peab aga harilik seadusandlus ise selle juures teotsema „põhiseaduse alusel“ (§ 3) ning võtma Ps-t „vankumata juhteks“ (§ 86). See seob harilikku seadusandjat kahes suunas: 1) Kuivõrt Ps. ise on

rahva funktsioneerimist määrastanud, ei või harilik seadusandlus sama ainet määrastada teisiti. Nõnda, näiteks, 1931. a. kevadeni Rahvaalgatamise, rahvahääletamise ja riigikogu valimise seaduse § 37 järgi loeti rahvaalgatuse korras rahvahääletamisele läinud seaduseelnõu rahva poolt vastuvõetuks, kui selle poolt oli hääletanud hääletamisest osavõtjate enamik ja see enamik moodustas vähemalt poole nende hääleõiguslike kodanikkude arvust, kes olid osa võtnud viimastest riigikogu valimistest. Ps-e § 31 aga nõuab selleks juhuks ainult „rahvahääletusest osavõtjate enamust“ ning mitte rohkem. On ilmne, et tähendatud hariliku seaduse § 37 ei olnud kokkukõlas Ps-e § 31-ga. 1931. a. kevadel see hariliku seaduse § 37 seetõttu muudeti vastavuses Ps-e § 31 nõuetele (RT 50 — 1931). 2) Kuivõrt tegelikus elus tekib tarvidus teatavate normide järgi ja Ps-s neid norme ei leidu, on harilik seadusandlus kutsutud vastavaid norme looma. Nõnda, näit., valimiste või rahvahääletamise puhul tehtava kihutus-töö ning selle abinõude, kandidaatide isikukaitse, rahvahääletajate või valijate vabaduse jne. suhtes tekib igal pool vastavate korralduste ja normide vajadus. Ps. vastavaid norme ei sisalda. On ilmne, et harilik seadusandlus vastavaid ülesandeid on kutsutud täitma, mida ta ka on teinud (vt. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus, § 104 jj.). Või, teiseks näiteks, vabariigi pinnal on tekkinud organisatsioonide või kodanikkude rühmitisi, kes seadnud tegevuse sihiks oleva riigikorra vägivaldse muutmise, riikliku iseseisvuse lõpetamise või riigi küljest mõne tema osa lahutamise ning selleks vastava propaganda arendamise ja kasustavad selleks rahvahääletamist, rahvaalgatamist ning riigikogu valimisi. Ps. ei sisalda seesuguste isikute tegevuse ohjendamise norme, samuti nagu ta ei tee seda isikute suhtes, kes seadnud oma tegevuse sihiks teostada röövimisi, vargusi, tapmisi ja üldse süütegusid isiku või varanduse vastu. On aga ilmne, et harilik seadusandlus peab leidma teid, et rahva funktsioneerimine ei muutuks süütegude kordasaatmise abinõuks. Tõeliselt on harilik seadusandlus vastavad teed ka leidnud (vt. Riigik. val., rahvahäälet. ja rahvaalg. sead. §§ 46 ja 47). Olenemata toodud näidetest on harilik seadusandlus, nagu üldse, kutsutud kõiki neid küsimusi lahendama ning vastavaid norme looma, mis Ps-e poolt jäetud lahendamata. Seda oma ülesannet on harilik seadus-

andja püüdnud ka lahendada eespool juba tsiteeritud seadusega Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse näol.

Ühenduses toodud tulemustega rahva funktsioneerimise objektiivse normimise alal kerkib alultähendatud teine küsimus sama funktsioneerimise subjektiivse külje kohta. Ka siin ei jäta Eesti Ps. vastust võlgu.

Eespool (2) on juba üksikasjaliselt tõestatud, et Eesti Ps-e järgi kõik Ps-s tähendatud riigiorganid, nende seas ka rahvas, taotlevad mitte oma õigusi, vaid riigile kuuluvat õigust — „riigivõimu“. Kõik üksikud inimesed, kellest koosneb vastav organ, ehk kõik „organikandjad“, teostavad seega mitte oma õigust, vaid võõrast õigust, riigile kuuluvat õigust. Järelikult ei saa Eesti Ps-e järgi juttugi olla sellest, et ükski „organikandja“ Eesti vabariigis teostaks oma õigust, olgugi objektiivselt määratud raamistikus, vaid ikka ja alati on ta „organikandjana“ teostamas võõrast õigust.

See võõras õigus, mis „organikandjal“ teostada, ei ole tal teostada oma äranägemise järgi, vaid see õigus on seotud teatava ülesandega ehk funktsiooniga ning määratud teatava ülesande täitmiseks ehk täpsamalt öeldud, teatava riikliku funktsiooni kordasaatmiseks. Selles mõttes ja selle tõttu „organikandja“ käes olev võõras õigus on lahutamatu seotud vastava ülesandega, kogu riigi seisukohalt vaadatuna, teatava riikliku funktsiooni täitmise ja selle funktsiooni täitmiseks. Siit järgnevad kaks järeldust. Esiteks, õigust, mis teatava „organikandja“ käes teostada, ei saa teostada muuks otstarbeks, kui ainult selleks määratud otstarbeks. Nõnda kohtunik ei saa tema käes olevat riigivõimu teostada valitsemiseks või seaduste andmiseks, vaid „õigusemõistmiseks“. Vabariigi Valitsuse liikmel ei ole võimalust tema käes olevat võimu teostada seaduste andmiseks või õigusemõistmiseks, vaid nimelt nendeks ülesanneteks, mis Ps-s „valitsemise võimu“ funktsioonidena on ette nähtud. Riigikogu liikmed ei saa neile antud õigust teostada valitsemiseks või õigusemõistmiseks, vaid ainult nendeks ülesanneteks, mis Ps-s on määratud. Samane on seisukord rahva kui riigiorгани funktsioneerimisel. Ka rahvas riigiorganina saab tema „käes“ olevat riigivõimu teostada mitte õigusemõistmiseks või valitsemiseks, vaid üksnes nende riiklikkude funktsioonide täitmiseks, mis Ps-s on ette nähtud. Vastavalt ka üksik hääle-

õiguslik kodanik, kes rahva kui riigiorgani funktsioneerimisest osa võtab, on osavõtja riigivõimust, osavõtja vastavate riiklikkude funktsioonide täitjana. Teiseks, õigus, mis „organikandjal“ teostada, on mitte ainult teatud otstarbega ehk funktsiooniga, vaid ka sama otstarbe saavutamiseks ehk sama funktsiooni täitmiseks. Nõnda kohtunikul on tema käes olev riigivõim mitte ainult õigusemõistmise ülesandega, vaid ka selle ülesande täitmiseks. Vabariigi Valitsuse liikmete võim on mitte ainult seotud valitsemise ülesandega, vaid ka vastava ülesande teostamiseks, riigikoguliikmetel nende käes olev võim mitte üksnes seotud vastavate ülesannetega, vaid ka nende ülesannete täitmiseks, ning üksiku kodaniku kui rahva koosseisu liikme võim — mitte ainult seotud põhiseaduslikult määratud ülesannetega ehk funktsioonidega, vaid ka nende funktsioonide täitmiseks. Iga muusugune konstruktsioon ei pea Eesti Ps-e järgi paika, sest siis tuleks eeldada embakumba, kas seda, et peale „organikandjate“, kelle kätte vastav võim antud, peaksid olema veel mingisugused teised isikud, kes vastavaid funktsioone täidaksid, või et vastav võim, mis „organikandjatele“ antud, üldse ei kuuluks teostamisele. Kumbagi eeldust ei saa aga pidada võimalikuks, sest esimene eeldus räägiks vastu Ps-e §§-dele 3 ja 86, mille järgi teisi isikuid, peale Ps-s tähendatute, ei saa olla vastavate funktsioonide täitjateks, ning teine eeldus räägiks vastu Ps-e §§-dele 27, 29, 35, 57, 68 ja 75, mille järgi vastavad võimud on „organikandjatele“ antud mitte muuks kui just „teostamiseks“. Nõnda siis, Eesti Ps-e järgi võib vastava riigi „organikandja“ õiguslikku seisundit subjektiivselt küljest iseloomustada ainult kohustussuhetena, kuna vastav subjektiivne õigustus „organikandjale“ ei ole tõestatav. Niisugune on kohtuniku, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikoguliikme ning rahvaliidmena funktsioneeriva hääleõigusliku kodaniku õiguslik seisund Eesti Ps-e järgi. Iseküsimus on selle juures see, kuidas „organikandja“ mittekohusepärase funktsioneerimine on Ps-e enese poolt seatud karistuse tingimuseks.

Kohtunikku kohta ei leidu Ps-s ühtki normi, millest selguksid tingimused kohtuniku distsiplinaarsele, tsiviilsele või kriminaalsele vastutusele võtmiseks ametialaliste eksimuste eest (vrd. vaid üksnes §§ 71 ja 16). Samuti ei leidu Ps-s ühtki normi, millest selguksid tingimused Vabariigi Valitsuse liikmete kohtulikule vastutusele võtmiseks, vaid

kirjeldatakse üksnes vastava protseduuri algsiooni (§ 67). Muude valitsemisvõimu „organikandjate“ suhtes ei leidu seesugust protseduuri määrustki, välja arvatud määrus, et nende kohtulikule vastutusele võtmiseks ei ole vaja mingit eelluba (§ 16). Ka tingimused, millal riigikoguliige kannab vastutust oma poliitiliste avalduste eest riigikoguliikme funktsioonide täitmisel, on jäetud korraldamata (§ 48), kodukord aga antakse välja hariliku seadusena (§ 44). Täiesti puudutamata on aga need tingimused ja võimalikud tagajärjed, mis puutuvad riigikoguliikmesse, kes üldse oma funktsioonide täitmisele ei asu või puudulikult asub. Samuti nagu teiste „organikandjate“ suhtes on Ps-s täiesti puudutamata ka tingimused ning tagajärjed, mis haaravad rahva kui riigiorgani koosseisu liiget, kes vastavaid funktsioone ei ole täitnud. Ps-e praegu toodud vaikimisest ei saa teha seda järeldust, et kohtunikku, Vabariigi Valitsuse liiget, muud riigiametnikku, riigikoguliiget või hääleõiguslikku kodanikku, kes „organikandjana“ oma vastavaid funktsioone ei ole kohusepäraselt täitnud, üldse vastutusele võtta ei saaks, vaid õige on see järeldus, et funktsioonide mittekohusepärase täitmise tingimused ning tagajärjed on jäetud määrata harilikule seadusandlusele. Viimati toodud väite õigsus järgneb „organikandja“ eeltoodud põhiseaduslikust seisundist kui kohustussuhte seisundist ja harilikust seadusandlusest oleneb, milliseid konkreetsemaid vorme sellele kohustussuhte seisundile anda ning milliseid tagajärgi sellele seisundile mittevastava teoviisiga ühendada. Hariliku seadusandja otstarbekohasuse kaalutlustest oleneb, kas ta sellekohase funktsiooni kohusepärasest täitmist arvab küllaldaselt kindlustatuks „organikandja“ seemise kohusetundega või muu huviga või peab ta selles suhtes tarvilikuks veel teisi abinõusid, „organikandjale“ soodsaid (palk, pension jne.) võib ebasoodsaid (distsiplinaar- ja korralduskaristused, tsiviilvastutus, kriminaalvastutus).

Toodust järgneb, et rahva kui riigiorgani funktsioneerimine on Eesti Ps-e järgi subjektiivselt riigile kuuluva õiguse teostamine, mis on teostajaile kohuslik ning hariliku seadusandja äranägemisel seotav, peale muu, ka karistusega sellele, kes vastavat kohuslikku toimetust pole täitnud. Vastavalt on harilik seadusandja ka tegelikult talitanud. Nõnda, näiteks, kuni 1931. a. kevadeni ei tabanud ükski karistus seda hääleõiguslikku kodanikku, kes ei ilmunud rahva kui riigi-

organi funktsioonide täitmisele. 1931. a. kevadel muudeti aga Rahvaalgatamise, rahvahääletamise ja riigikogu valimise seaduse § 37, peale muu selles mõttes, et hääleõiguslik kodanik, kes vabandava põhjuseta ei ilmu põhiseaduse muutmise rahvahääletamisele, langeb samas §-s tähendatud karistuse alla. Et see seaduse eeskiri vastab Eesti Ps-e nõuetele, järgneb kõigest eeltoodust. Oleneb vaid hariliku seadusandja kaalutlusist, kas sama eeskirja veel laiendab ka rahva funktsioneerimise teistele liikidele või sellegi ära muudab. Ps-e seisukohalt on harilikule seadusandjale selles asjas vabad võimalused talitamiseks.

Nagu eeltoodust järgneb, on Eesti Ps. ka rahva kui riigiorgani funktsioneerimise määrastamisel talitanud truult oma üldistele põhimõtetele (vt. eespool 1—3) ning järjekindlalt. Huvitav on, et ka siin ta on võtnud omaks teatavad teoreetilised vaated, mille järgi riigivõimu igasugune teostamine peab olema objektiivselt seotud õigusnormidega ning subjektiivselt esinema kohuse täitmisena vastava „organikandja“ poolt, kusjuures see vaade ühegi erandita on pääsenud maksma ka rahva kui riigiorgani „organikandjate“ suhtes. Ka siin nagu eespool võib neid vaateid ja määrusi isiklikult pooldada või mitte, kuid eitada ei saa Ps-e järjekindlust ning seda, et nad seovad Ps-e igat interpreteerijat.

Ainult ühest küljest vajavad eeltoodud vaated veel valgustamist ja hinnangut.

5. „Hääleõiguslikkus“ on Eesti Ps-e järgi üks kodaniku aktiivse võime väljendistest riigi suhtes; „hääleõigus“ — riigi funktsioon; hääletamine — kohuse täitmine. Eespool on kõnesolevaid aineid käsitledud peamiselt riigi kui teatava õigusliku ühiku seisukohalt ning ainult hädatarvilikkuse ulatuses puudutatud ka indiviidi. Ainestiku igakülgseks analüüsimiseks on aga vajalik sama ainestikku käsitleda ka indiviidi seisukohalt, lähtudes indiviidi õiguslikust seisundist. Selles suhtes on käesoleval korral tähtis anda vastus kahele küsimusele.

Esiteks, kui riik, nagu eespool (I) selgitatud, on eriline õigussubjekt, juriidiline isik, ja kui füüsiline inimene praegusaja õigustunnetuse järgi üldse ning Eestis kehtiva õiguskorra järgi eriti on samuti ka omaette õiguslik ühik, õigus-

subjekt, siis millisesse õiguskategooriasse kuulub see õigus-
suhe, mille tõttu füüsiline inimene on võimeline riigiorganina
teotsema, s. o. olema „hääleõiguslik“ kodanik.

Õigusteoreetiliselt ning loogiliselt püütakse kõiki mõelda-
vaid õigussuhteid õigussubjektide vahel jagada teatavatesse
põhikategooriatesse ehk liikidesse. Nõnda Petražitski
jagab vastavad suhted kolme liiki: 1) positiivselt-nõudlikud
ehk nõudlikud kitsamas mõttes, kus üks isik on õigustatud
midagi saama (*accipere*) ning teine — kohustatud vastavat
tegu korda saatma (*facere*), seega *facere-accipere* liik,
2) negatiivselt-nõudlikud, kus üks on õigustatud mitte kannata-
tava teatavat tegu (*non pati*) ning teine — kohustatud vas-
tavat tegu mitte korda saatma (*non facere*), seega *non facere-
non pati* liik, ja 3) volitavad, kus üks on kohustatud kannata-
tava teatavat tegu (*pati*), teine — õigustatud vastavat tegu
korda saatma (*facere*), seega *pati-facere* liik. Autor ise on
veendunud, et neisse kolme põhiliiki langevad igasugused
õigussuhted²⁸.

On endastmõistetav, et samuti püütakse vastavat põhi-
jaotust teostada riigiõiguse teoorias õigussuhete kohta riigi
ja indiviidi vahel. Iseloomustavamaid selles suhtes on
G. Jellinek'i jaotus. Jellinek lähtub seisukohalt, et „isiksus
on teoreetiliselt indiviidi kvalifitseeriv suhtumine riigisse, on
õiguslikult seega seisund, *status*, millele võib seostuda üksik
õigus ja mis ise ei ole õigus. Õigust evitakse, isiksus
ollakse²⁹“. Vastavaid seisundeid olevat indiviidil riigi suhtes
neli: 1) alistumisseisund, mis kujundab indiviidi kohustuse
sfääri riigi vastu (*status subiectionis*), 2) negatiivne seisund,
mis kujundab indiviidi vabaduse sfääri riigi vastu (*status
libertatis*), 3) positiivne seisund, mis võimaldab indiviidile
riigilt tegevust nõuda (*status civitatis*) ning 4) aktiivne sei-
sund, mis võimaldab indiviidile riigi eest tegev olla, eriti
kitsamas mõttes poliitilisi õigusi teostada (*Status aktiver
Zivität*). Neis neljas *status*'es avalduvat kogu indiviidi seisund.

²⁸ L. Petražitski, Teoria prava, lk. 71 jj., 339, 443 jj.

²⁹ G. Jellinek, Syst. d. subj. öff. Rechte, 2-te Aufl., lk. 83—84:
„Die Persönlichkeit ist theoretisch eine das Individuum qualifizierende
Beziehung zum Staate. Sie ist juristisch daher ein Zustand, ein Status,
an den das einzelne Recht anknüpfen kann, der aber selbst nicht Recht ist.
Ein Recht hat man, Persönlichkeit ist man.“

riigis³⁰. Vastupidiselt Jellinek'ile pooldab H. Kelsen samas aines kolmikjaotust. Inimene olevat õiguskorra suhtes (mida Kelsen identifitseerib riigiga) kas normile alistuv, normi loov või normist vaba, ning vastavalt sellele kas 1) passiivses (kohustis), 2) aktiivses (subjektiivne õigus) või 3) negatiivses suhtumises õiguskorrasse resp. riigisse³¹. Põhjus, mis tingib Jellineki ning Kelseni põhijaotuste erinevuse käesolevas küsimuses, seletub sellega, et Jellinek eristab õigusi, millega indiviid taotleb tegevust riigilt (*status civitatis*), ning õigusi, millega indiviid taotleb tegevust riigi eest ja asemel (*Status aktiver Zivität*), kuna Kelsen loeb mõlemaid seesuguseid õigusi kuuluvateks ühte liiki, nimelt „aktiivse suhtumise“ (*Beziehung der Aktivität*) ehk subjektiivse õiguse piirkonda, mis indiviidil on riigi vastu³².

Eeltoodud riigiõiguslikkude põhijaotuste kohaselt kuulub kodanik, kuivõrt ta on võimeline „õigust looma“ (Kelsen) või „riigi eest“ talitama (Jellinek) erilisse õiguskategooriasse, mille iseloomustavaks jooneks on kodaniku aktiivne suhtumine riigisse (*Beziehung der Aktivität* — Kelsen, *Status der aktiven Zivität* — Jellinek). Selle kaudu põhjendatud positsioon — ütleb Jellinek — on aktiivkodaniku seisund³³.

„Aktiivkodaniku“ nimetus ei ole aga saanud eeltoodud jaotuste tagajärjel, vaid Suure Prantsuse revolutsiooni ajal vastandina „passiivkodaniku“ nimetusele³⁴, sealt edasi kandunud ka üksikutesse seadusandlustesse, nagu Šveitsi oma³⁵, ning levinud ka kirjanduses³⁶, kuna mitmed väljapaistva-

³⁰ G. Jellinek, Syst. d. subj. öff. Rechte, lk. 86—87 ning lk. 87: „In diesen vier Status: dem passiven, dem negativen, dem positiven, dem aktiven erschöpft sich die gliedliche Stellung des Individuums im Staate.“ Vt. ka G. Jellinek, Allg. Staatsl., lk. 419—426.

³¹ H. Kelsen, Allg. Staatsl., lk. 150: „Menschliches Verhalten kann in dreifacher Beziehung zur Rechtsordnung stehen... Die Beziehung des Menschen ist im ersten Falle die der Passivität, im zweiten die der Aktivität, im dritten die der Negativität.“ Vt. ibid. lk. 150 jj. ja lk. 16—17.

³² Vrd. G. Jellinek, Allg. Staatsl. lk. 420 jj. ning H. Kelsen, Allg. Staatsl., lk. 153 jj.

³³ G. Jellinek, Allg. Staatsl. lk. 423.

³⁴ Duguit, Traité de droit const. I, lk. 316. W. Hasbach, Die moderne Demokratie, 2-te Aufl., Jena 1921, lk. 292.

³⁵ Hasbach, op. cit., lk. 391; Fr. Fleiner, Schweizerisches Bundesstaatsrecht, Tübingen 1923, lk. 299.

³⁶ Nõnda Jellinek, vt. eesp. viide 33; Hasbach, op. cit., lk. 209 jj.

madki riigiõigusteadlased vastavat nimetust ega mõistet oma konstruktsiooniks ei tarvita³⁷.

Ühenduses eelmise küsimusega seisab teine ja nimelt, millise õigusliku iseloomuga on „hääleõigus“ ja sellele veel lisa, kas hääletamine võib hääleõigust evivale kodanikule olla ka kohustuslik?

Hääleõiguse õigusliku iseloomu kohta on juba Suure Prantsuse revolutsiooni ajal tekkinud vaade, et hääleõigus on mitte õigus, vaid funktsioon³⁸. See vaade teatavate modifikatsioonidega on levinud ka mujal ning teda praegusel ajal tuleb pidada kahtlemata valdavaks arvamuseks. Prantsuse õiguslikku arusaamist selles asjas võtab Duguit kokku selles mõttes, et valija on ühtaegu varustatud õigusega ning funktsiooniga, ning hääleõigus on ühtaegu õigus ja funktsioon. See õigus on õigus kodaniku omaduse tunnustamise peale, mis toob kaasa ka võime hääletada, kui kodaniku omadusega käivad kaasas teised seaduses nõutud tingimused hääletada võimiseks. Vastav funktsioon on võim, mis on antud teatavale kodaniku omadusega varustatud indiviidile selleks, et teostada teatavat avalikku funktsiooni, mida nimetatakse häälele³⁹. Samuti nagu Duguit, tõendab G. Jellinek hääleõiguses resp. valimisõiguses kaht elementi: õigust ja funktsiooni. Hääletajal on õigus nõuda enda laskmist hääletamisele, kuna hääletamine ise on riigiorgani talitus. Eriti demokraatlikus riigis on indiviidil kui seesugusel ainult õigus nõuda oma hääle äraandmist, kuid hääletamine ise on kahtlemata

³⁷ Nõnda Kelsen, Allg. Staatsl., lk. 150, 152 jt.; Duguit, *Traité d. droit const.*, I, lk. 313 jj. Gessen, *Osnovõ konstitutsionnago prava*, Petrograd 1917, lk. 261 jj.; jt.

³⁸ Duguit, *Traité de droit const.*, I, lk. 316. Esmein, *Éléments de droit const.*, 5-me ed. (on ka hiljemaid), Paris 1909, lk. 307 jj.

³⁹ Duguit, *Traité de droit const.*, I, lk. 318: „Notre conclusion sera donc celle-ci: Dans la conception française... l'électeur est à la fois titulaire d'un droit et investi d'une fonction; l'électorat est en même temps un droit et une fonction. Le droit est le droit à la reconnaissance de la qualité de citoyen, droit qui entraîne le pouvoir de voter, si la qualité de citoyen est accompagnée des autres qualités exigées par la loi positive pour pouvoir voter. La fonction est le pouvoir conféré à un certain individu, investi de la qualité de citoyen, d'exercer une certaine fonction publique qui s'appelle le vote.“

mitte individuaalakt, vaid kõrgema riigiorgani akt⁴⁰. Seda-
sama vaadet väljendab ka Fleiner. Aktiivkodaniku õigus
andvat võime valimistest, rahvahääletustest ning rahvaalga-
tusest osa võtta ning kõiki neid funktsioone võtvat kokku
hääleõigus⁴¹.

Teisi riigiõiguslasi, kes pooldavad hääleõiguse kui õiguse
ja funktsiooni iseloomustamist, loendavad: Duguit — prants-
laste seas mitmeid⁴², G. Jellinek — ameeriklaste, inglaste,
itaallaste, prantslaste ja teiste seas mitmeid⁴³ ning eriti selle
õiguse funktsiooni iseloomu toonitajaid. G. Meier — saksa
autorite seas mitmeid⁴⁴.

Peale eeltoodud nõndaõelda valitseva vaate hääleõiguse
õigusliku iseloomu kohta leidub aga ka erinevaid vaateid.
Viimased jaatavad hääleõiguses ainult funktsiooni, eitades
õiguse olemasolu, või jaatades ainult õigust eitavad funktsi-
ooni olemasolu. Nõnda Laband leiab, et valimisõigus üldse
ei olewat subjektiivne, individuaalses huvis põhjendatud
õigus, vaid ainult põhiseaduse refleks, mille tõttu üksikutele
indiviididele võimaldatakse seaduslikult kindlaks määratud
eeldustel ja tingimustel põhiseadusliku organi tahte kujun-
damisest osa võtta⁴⁵. Vastupidiselt aga püüab tõendada
Lazarevski, et „ametist“ ehk funktsioonist ei või hääle-
õiguse resp. valimisõiguse juures tõeliselt juttu olla, vaid

⁴⁰ G. Jellinek, Allg. Staatsl., lk. 421—422: „Auch das Wählen selbst ist Tätigkeit für den Staat, also Organhandlung, so dass der individuelle Anspruch nur auf die Zulassung zum Wahlakte geht.“ *ibid.*, lk. 423, viide 2: „Man denke doch nur an eine Volksabstimmung über ein Gesetz in der demokratischen Republik. Hier hat der einzelne als solcher doch auch nur den Anspruch auf Abgabe seiner Stimme. Die Abstimmung selbst ist aber zweifellos nicht mehr Individualakt, sondern Akt des obersten Staatsorgans.“ Vrd. üksikasjalisemalt G. Jellinek, Syst. d. subj. öff. Rechte, lk. 159 jj.

⁴¹ Fr. Fleiner, Schweiz. Bundesstaatsrecht, lk. 299: „Das Aktivbürgerrecht ist ein Status. Es verleiht die Fähigkeit, an Volkswahlen und an Abstimmungen über Gesetze und Beschlüsse teilzunehmen und Volksinitiativbegehren zu unterzeichnen. Alle diese Funktionen fasst die Bezeichnung stimmrecht zusammen.“ Vt. ka Fleiner, Inst. des deutsch. Verwaltungsrechts, 6-ste und 7-te Aufl., lk. 170, viide 38.

⁴² Duguit, Traité de droit const. I, lk. 319.

⁴³ G. Jellinek, Allg. Staatsl., lk. 422, viide 1.

⁴⁴ G. Meier, Izbirateloje pravo, 1906, teine raamat, lk. 1.

⁴⁵ P. Laband, Das Staatsrecht des Deutschen Reiches, B. I, Tübingen 1911, lk. 331.

hääleõigus olevat samasugune õigus nagu iga subjektiivne õigus⁴⁶. Olgu veel tähendatud, et on autoreid, kes keelduvad sõnaselgesti vastamast, kas hääleõigus on funktsioon või õigus. Nõnda Joseph Barthélemy ning P. Duez seletavad, et hääleõigus on legaalne võim selles mõttes, et ta ammutab oma jõu valimisseaduses, mis teda loob ja korraldab, kuid küsimus selle kohta, kas ta on õigus või funktsioon, olevat ebatäpne, et talle vastata⁴⁷.

On endastmõistetav, et vaade hääleõiguse õiguslikule isoleerimisele määrab ette ka vaate hääletamise kohuslikkuse kohta. Kuna eeltähendatud valitseva vaate järgi hääletamine on riigi funktsiooni täitmine, siis sellest vaatest loogiliselt järgneb ka hääletamise kohuslikkus. Klassikalisel kujul teeb selle järelduse Duguit. „Põhimõtteline järeldus“ — ütleb ta — „mis järgneb sellest, et hääleõigus on funktsioon, on see, et hääletaja (valija) on kohustatud hääletama nagu iga funktsionäär on kohustatud täitma funktsiooni, millega ta varustatud. Prantsusmaal see kohustus ei ole veel küll sanktsioneeritud positiivse seaduse poolt, kuid võib öelda, et ta eksisteerib juba inimese teadvuses ja kahtlemata pannakse kehtima lähemas tulevikus. Seadus 2. aug. 1875 on seadnud kohusliku valimise senaatorite valimisel⁴⁸.“ Sedasama toonitab Fleiner Šveitsi kohta: „Liiduõigus“ — ütleb ta — „ei ole seadnud ühtki eeskirja hääletamiskohuslikkuse, nn. hääletamissunni kohta. Vaatamata sellele ei või siiski kahelda, et õiguslik kohustus hääleõigust kasustada on olemas, sest valimisel ja hääletamisel hääleõiguslane teostab riiklikku funktsiooni. Ta aitab kaasa, et liidupõhiseaduses ette nähtud liiduorganite kohad inimestega täidetakse ning põhiseadust ja lihtseadusi ja nendega võrdseid akte riigiõigusliku lõpuni viidaks. Hääleõigus oma loomu järgi põhjendab seega esijoones kodaniku kohust (*Bürgerpflicht*). Kui ta teiselt küljelt esineb kodaniku subjektiivse õigusena, siis seletub see sellega, et hääleõigusega varustatud kodanikud teiste riigikodanikkude suhtes esinevad privilegeeritu-

⁴⁶ Lazarevski, *Lektsii po russkomu gosut. pravu*, I, Peterburg 1908, lk. 277. Samale seisukohale, olgugi mitte sõnaselgelt, kaldub ka Kelsen, *Allg. Staatsl.*, lk. 152.

⁴⁷ Joseph Barthélemy et Paul Duez, *Traité élém. de droit const.*, Paris 1926, lk. 292—293.

⁴⁸ Duguit, *Traité de droit const.* I, lk. 318.

tena. See aga ei tohi kunagi hääletamise kui avaliku kohuse loomu suhtes eksitusse viia. Seadusandja vaba äranägemise asjaks jääb, kas ta avaliku kohuse rikkumisega teatud õiguslikke kahjusid ühendada tahab, või loeb ta moraalset survet, mis avaliku kohuse püstitamisega teostatakse, küllalt tugevaks, et hoiduda teistest surveabinõudest. Kontroll hääletamiskohuse täitmise üle peab küll ikka ainult piirduma kindlaks tegemisega, kas hääleõiguslane on hääletamiskasti juurde ilmunud, sest hääletamise saladust ei tohi ohvriks tuua. Liit on senini hoidunud ähvardamast õiguslike kahjudega, mis liitriigilise hääletamiskohuse rikkumisega esile tulevad: et ta ilma põhiseaduse muutmiseta, lihtsa liiduseadusega võiks hääletamissunni sisse seada, on minu arvates väljaspool kahtlust⁴⁹.“ Saksamaa suhtes seletab G. Meier: „Valimiskohuse vastu ei ole põhimõtteliselt midagi väita. Kui valimisõigus, nagu ülemal tähendatud, esineb ühiskondliku funktsioonina, mis antakse üksikule indiviidile mitte ta oma, vaid üldriiklikes huvides, siis riik võib valijaid kohustada täitma seda funktsiooni. Iga poliitiline õigus on ühtaegu ka poliitiliseks kohuseks; valimisõigus ei pea olema erandiks. Muidugi, mitte iga poliitiline kohustus ei ole samal ajal ka õiguslikuks kohustiseks. Seepärast, põhimõtteliselt tunnustades valimistest osavõtu kohustist, on enne vajalik kaaluda, kas seesuguse kohustise seadustamine on otstarbekohane.“ Olles selitanud, et seesugusel kohustisel on rohkearvulised pooldajad mitte ainult Prantsusmaal ja Belgias, vaid eriti ka Saksamaal, ja kaalunud otstarbekohasuse motiive selle kohustise poolt ja vastu, jätkab ta: „Ei tule lasta silmast, et sõna „valimiskohustus“ all võib mõelda kaht täiesti erinevat mõistet. See sõna võib tähendada kas seda, et valija on kohustatud sisult avalduma teatava kandidaadi suhtes, või seda, et ta kohustatud ainult vormiliselt osa võtma valimistest. Esimest kohustist ei saa valija peale panna... Kohustus piirdub ainult sellega, et valija vormiliselt võtab osa valimistest⁵⁰. Vene riigiõiguslaste seas avaldab sama arvamust Hessen. Ta ütleb: „Ei ole mingisugust kahtlust, et mingisuguseid põhimõttelisi vastuväiteid hääletamise kohuslikkusele ei ole ega saa olla; osavõtt valimistest on

⁴⁹ Fleiner, Schweiz. Bundesstaatsrecht, lk. 304—305.

⁵⁰ G. Meier, Izbiratelnoe pravo, II, lk. 202—204.

ühiskondlik funktsioon, mitte ainult valijate õigus, vaid ka kohus. Rohkem kui problemaatiline on aga selle abinõu poliitiline otstarbekohasus⁵¹.“

Huvitaval kombel isegi need, kes hääleõiguse tunnistasid individuaalseks õiguseks ning mitte funktsiooniks, loevad põhjenduse hääletamise kohuslikkuseks. Nõnda Hauriou loeb hääletamise hääletaja nõustumise või mittenõustumise avaldiseks vastava ettepaneku suhtes ning seega individuaalseks õiguseks, kuid ühtaegu kodaniku kohuseks nõnda, et häält peab kohuslikult ära andma. Ta põhjendab seda sellega, et juhul, kui valitsev võim (*le gouvernement*) on leidnud vajalikuks hääletajaile peale panna hääletamiskohuse ning omalt poolt on täitnud kõik oma kohused, siis tekib kahepooleline seisund, kus ka valija omalt poolt peab täitma oma kohused. Muide, hääletamine on salajane ja seepärast hääletaja kohus piirdub ainult ilmumiseга oma sedelit ära andma⁵². Veel omapärasem on selles asjas Barthélemy ning Duez'i seisukoht. Nad väidavad, et hääletamise kohuslikkuse probleemi lahendamiseks ei olewat ühtki huvi tõendada, et hääleõigus on kas õigus või funktsioon, vaid tähtis olewat tõendada, kas seesugune kohuslikkus on soovitatav ning võimalik sisse seada, ning nii üht kui teist nad jaa-tavad⁵³.

Olles sel viisil valgustanud esitatud küsimusi riigiõiguse teooria seisukohalt, vaatame nüüd, kuidas samad küsimused on lahendatud Eesti Ps-s.

Mis puutub eeltoodud esimesse küsimusse, s. o. riigi ja indiviidi vaheliste õigussuhete liigitamise, siis Eesti Ps-e järgi need õigussuhted jagunevad kolme põhiliiki. Esimesele põhiliigile on pühendatud peatükk II (§§ 6—26), teisele põhiliigile — peatükid III—VII (§§ 27—77) ning kolmandale põhiliigile — peatükid VIII—IX.

Esimesele põhiliigile on omane see, et siin riik loetakse kohustatuks teatavatest talitustest hoiduma (*non facere*) ning kodanik õigustatuks vastavaid tegusid mitte kannatama (*non pati*). Riik on kohustatud hoiduma kodanikkude ühetaosusest seaduse ees kõrvale astuda (§ 6), aumärke või autähti anda

⁵¹ Gessen, Osnovõ konst. prava, lk. 284—285.

⁵² M. Hauriou, Précis de droit const., Paris 1923, lk. 628—630.

⁵³ Joseph-Barthélemy et P. Duez, op. cit., lk. 296—300.

või eesti kodanikele võimaldada neid välisriikidelt vastu võtta (§ 7), isikut seadusvastaselt puudutada (§ 8) või karistada (§ 9), kodu seadusvastaselt puudutada (§ 10), usku ja südametunnistust ning nende avaldusi seadusvastaselt kitsendada või riigiusku sisse seada (§ 11), teadust, kunsti ja nende õpetust seadusvastaselt kitsendada (§ 12), mõtete avaldamist seadusvastaselt kitsendada (§ 13), mõtete edasiandmise saladust seadusvastaselt kitsendada (§ 14), avalikkude asutiste poole pöördumisi seadusvastaselt takistada (§ 15), riigiametnikkude kohtulikule vastutusele võtmist eellubadega takistada või piirata (§ 16), liikumist ja elukoha muutmist seadusvastaselt kitsendada või takistada (§ 17), koosolekute pidamist, ühinguisse või liitudesse koondumist või streikimist seadusvastaselt piirata (§ 18), elukutse valimist ja ettevõtete avamist ning kasustamist seadusvastaselt kitsendada või takistada (§ 19), rahvuse määramist, vähemusrahvuste autonoomsete asutiste ellukutsumist ning vähemusrahvuste keelte tarvitamist vastavates omavalitsustes või riiklikes asutisises seadusvastaselt takistada (§§ 20—23), eraomandust seadusvastaselt võõrandada (§ 24) või majanduslikku elu Eestis korraldada mittevastavalt õigluse põhimõtetele (§ 25). Kõigist neist loendatud talitustest vastavatel aladel on riik kohustatud hoiduma, vastavaid talitusi mitte korda saatma.

Rööbiti riigi kohustisega eeltähendatud talitusi mitte korda saata on indiviidil õigus nende talituste mõjustustes mitte olla, neid mitte kannatada, neist vaba olla. Vastavalt sellele ning lähtudes kõnesolevate õigussuhete määrastamisel indiviidi silmaspidamisest nimetab Ps. neid õigussuhteid „Eesti kodanikkude põhiõigusteks“ (II peat. pealkiri). Sisult need õigussuhted kindlustavad indiviidile teatava vabaduse sfääri riigi vastu. Seepärast Ps. ka nimetab neidsamu õigussuhteid nende loendi lõpul „kodanikkude õiguste ja vabaduste üleslugemiseks“ (§ 26). Kuid Ps-le endale on selge, et indiviidi vabaduse sfäär suhtumises riigisse vaevalt on lõplikult kindlaks määratud loendatud „õiguste ja vabadustega“. Tegelik elukord toob ja loob vahekordi, kus on õige õigussuhteid riigi ja indiviidi vahel korraldada sama skeemi järgi nagu eelloendatud aladel, kohustades riiki hoiduma teatavatest talitustest ning õigustades kodanikku vaba olema viimastest. Vastavalt sellele Ps. ka määrab, et „kodanikkude õiguste ja vabaduste üleslugemine eelseisvais §§ (6—24) ei

kõrvalda mitte teisi õigusi, mis järgnevad selle põhiseaduse mõttest ehk on temaga kooskõlas“ (§ 26).

Toodust järgneb, et Ps. oma II peatükis tahab mitte niivõrt purgivalt loendada kõiki neid „õigusi ja vabadusi“, mis indiviidil on riigi vastu, vaid sellekohaste tähtsamate „õiguste ja vabaduste“ määrastamise ning loendamisega ühtlasi ära tähendada teatavat põhimõttelist seisukohta, millel riik suhtumises indiviidisse ning indiviid suhtumises riigisse asuvad või asuda võivad. Seda liiki suhete iseloomustavaks jooneks on see, et riiki kohustatakse teatavatest toimetustest hoiduma, indiviidi aga õigustatakse vastavatest toimetustest vaba olema. Ühes sellega Eesti Ps. tunnustab, et riigil on omadus teatavates suhetes olla piiratud ja takistatud oma talituses indiviidi vastu, indiviidil aga samades suhetes omadus olla vaba riigi vastu. Seepärast, indiviidi seisukohalt vaadatuna, vastavaid suhteid võiksimegi nimetada individuaalse vabaduse suheteks ning indiviidi vastavat omadust ta vabaduse võimeks ehk seisundiks (*status libertatis*).

Riigi ja indiviidi vaheliste õigussuhete Eesti Ps-e järgi teisele põhiliigile on omane see, et indiviidile võimaldatakse teatavaid erilaadilisi talitusi korda saata (*facere*) ning riik seatakse asendisse neid erilaadilisi talitusi võimaldada (*pati*). Vastavate talituste erilaadsus esineb selles, et need talitused on kõnesolevate õigussuhete ühele subjektile — riigile — kuuluva õiguse teostamise talitused. Vastavalt sellele Ps. nimetab ka neid talitusi harilikult „riigivõimu“ või selle vastava osa „teostamiseks“ (§§ 3; 27, 29; 35, 55; 68, 69; 75), tarbe korral tarvitades ka teissuguseid nimetusi, eriti üksikute eritalituste märkimiseks (§§ 29, 36, 42, 43, 49, 52, 56, 59, 60, 62, 70, 76, 77 jt.). Neid oma võimu teostamise talitusi ei saa riik korda saata teisiti, kui peab leppima ja kannatama, et neid korda saadavad kõnesolevate õigussuhete määrastamise eeskirjades tähendatud indiviidid. Selle järgi, millisel erialal riigivõimu teostatakse, kannab indiviid vastavaid nimetusi: „hääleõiguslik kodanik“ (§§ 27, 28, 30, 31, 37), „riigikogu liige“ (§§ 36—40, 45—51, 56), „Riigivanem“, „minister“ või „vabariigi valitsuse liige“, „riigisekretäär“, „ametnik“ (§§ 58, 59, 60 p. 2, 61 p. 2, 64—67), „riigikohtunik“, „kohutunik“, „vandekohtunik“ (§§ 69—73), „kaitsevägede ülemjuhataja“ (§ 80). Riik on kohustatud leppima ja kannatama,

et vastavad indiviidid seatud aladel ja ulatuses ta võimu teostavad.

Rööbiti riigi kohustisega oma võimu teostamist teatud indiviididele lubada on neil indiviididel õigus vastavas ulatuses riigivõimu teostamise võimaldamist saada. Seesugune õigus aga ei kuulu igale indiviidile, vaid ainult neile, kellel on selleks vastavad eeldused. Ps. on kas ise seadnud vastavad eeldused või nende eelduste loomise korra (§§ 27—28, 36—40, 59, 60 p. 2, 62, 64, 65, 69, 70, 73, 80) või jätnud määrata harilikule seadusele (§§ 3, 33, 36, 60 p. 2, 70). Kuivõrt Ps. on vastavate eelduste loomise korra jätnud hariliku seadusandluse määrata, ei ole Ps-s eneses nimetatud ja eeltähendatud erinimetusi kandvate indiviidide arvud ning liigid Ps-ga suletud, nende arvud võivad kasvada ning liigid mitmekesis-tuda.

Kõnesolevatele, s. o. Ps-e järgi teise liiki kuuluvatele õigussuhetele on, nagu nähtub eeltoodust, seega kõige pealt iseloomustav see, et nad teatud indiviide tõstavad vastavate eelduste olemasolul teiste seast välja, luues neile võrreldes teistega privilegeeritud seisundi riigisse suhtumises. Nad on õigustatud nõudma riigivõimu teostamise võimaldamist saada, teistel indiviididel seesugust õigust ei ole. Selles mõttes kõnesolevad õigussuhted võimaldavad teatud indiviidide hariliku individuaalse tegevuse laiendamist üle selle tegevuse piiride, riigi tegevuse piiridesse. Ühtlasi need õigussuhted eeldavad indiviidil omadust ehk võimet olla riigisse suhtumises aktiivses, riiki ja ta avaldusi mõjustavas ning määravas seisundis. Selles mõttes, kui kõnesolevaid õigussuhteid vaadelda indiviidi seisukohalt, need õigussuhted eeldavad indiviidi aktiivset omadust ehk võimet riigisse suhtumises (*status activitatis*).

Indiviidi ja riigi vaheliste õigussuhete Eesti Ps. järgi kolmandale ja viimasele põhiliigile on iseloomustav see, et seda liiki õigussuhetes indiviidi kohustatakse teatavat talitust korda saatma (*facere*), kuna riiki õigustatakse vastavat talitust nõudma (*accipere*). Vastavalt sellele indiviid seatud alustel ja korras on kohustatud riigikaitsest osa võtma (§ 78) ning riigil on õigus seatud korras saadud jõududest kaitsevāgesid korraldada ja tegevusse seada (§§ 79—82). Samuti indiviidile võidakse seatud korras avalikke makse peale panna (§ 83) ning riigile on antud võimalus määratud alusel ja korras vastavaid tulusid saada ja kulusid teha (§§ 84, 85).

Seda liiki õigussuhetes riik asub seega indiviidisse suhtumises aktiivses seisundis, indiviid aga riigisse suhtumises andvas, kannatavas seisundis. Kui vaadelda neid õigussuhteid indiviidi seisukohalt, siis nad eeldavad kodaniku võimet ja omadust olla alluvas suhtumises riigile, alluda riigile (*status subiectionis*).

Olles sel viisil selgitanud indiviidi ja riigi vaheliste õigussuhete põhiliigitust Eesti Ps-e järgi, asume nüüd eeltähendatud teise küsimuse lahendamisele, nimelt hääleõiguse õigusliku iseloomu käsitlemisele, samuti Ps-e seisukohalt.

Hääleõiguse õiguslikku iseloomu Eesti Ps-e järgi saab endastmõistetavalt selitada ainult sel teel, et küsimus asetatakse sellele pinnale ja sellesse raamistikku, kus ta Eesti Ps-e järgi asetsema peab. Asetsema aga peab ta selles ainestiku rühmas, kuhu ta Eesti Ps-e süsteemis nii oma asendilt kui ka loomult kuulub. Ainult sellelt vaatevinklilt saab sellele küsimusele Eesti Ps-e järgi ka õige vastuse.

Eespool on kirjeldatud, et Eesti Ps-e süsteemis asetses indiviid riigisse suhtumises peale muu ka seesuguses seisundis, kus eeldatakse indiviidi aktiivset võimet riigi suhtes. Selles seisundis olevaid indiviide, nagu eespool juba tähendatud, on Eesti Ps-e järgi mitmeid, ja nimelt „hääleõiguslikud kodanikud“, „riigikoguliikmed“, „riigikogu esimees“, „riigivanem“, „ministrid“, „ametnikud“, „riigivanema asetäitja“, „riigisekretär“, „riigikohtunikud“, „kohtunikud“, „vandekohtunikud“, „kaitseväge ülemjuhataja“ ning seatud korras palju teisigi. Kõikide vastavate indiviidide ning riigi vaheliste õigussuhete kindlaksmääramise asukohaks on Ps-e peatükid III—VII. Ps-e süsteemi üldsüsteemi kohaselt ning praegutähendatud peatükkide raamistikus tuleb seega indiviidi „hääleõiguse“ probleemi lahendada käesolevas seoses indiviidi seisukohalt lähtudes.

Selles asjas tuleb kõige pealt konstateerida, et Eesti Ps-e järgi mitte kõik indiviidid pole „hääleõiguslikud kodanikud“, samuti nagu nad kõik pole „riigikoguliikmed“, „riigivanemad“, „ministrid“ või teised sarnased riigisse aktiivses suhtumises olevad indiviidid. Selleks, et indiviid oleks „hääleõiguslik kodanik“, peab ta evima Ps-e § 27 tähendatud positiivsed eeldused ning tal peavad puuduma Ps-e § 28 1. lõikes tähendatud negatiivsed eeldused. Ainult kui need positiivsed eeldused teataval indiviidil olemas ning negatiivsed puuduvad,

on see indiviid automaatselt — Ps-e § 27 ja § 28 jõul — „hääleõiguslik kodanik“. Selles asjas „hääleõiguslik kodanik“ erineb „riigikoguliikmest“, „riigikogu esimehest“, „riigivane- mast“ ning teistest riigisse aktiivses suhtumises olevaist indi- viidest. Viimased nimelt, et olla eriseisundis võrreldes teiste indiviididega, vajavad selleks eriliste talituste kordasaatmist ning teiste selles asjas tähtsate talituste või faktide puudumist (§§ 36—40, 43, 59, 62, 64 jt.), kuna indiviidi „hääleõigus- likuks“ kodanikuks olemine Ps-e §§ 27 ja 28 järgi erilisi talitusi just nagu ei vajaks. Tõeliselt ja konkreetset ka tea- tava indiviidi „hääleõiguslikuks kodanikuks“ olemine võib vajada erilisi talitusi positiivsete eelduste loomiseks (Eesti kodanikuks vastuvõtmine — § 27) või negatiivsete kõrvalda- miseks (nõdrameelseks tunnistamise tühistamise toimetus — § 28).

„Hääleõiguslikuks kodanikuks“ olemine vastavale indi- viidile Ps-e jõul veel ei anna „hääleõigust“. Selleks on vaja, et antaks seadus, mis Ps. § 28 2. lõike põhjal teda hääle- õigusest ilma ei jäta ning Ps-e § 33 ning § 36 3. lõike alusel selle evimist võimaldab. Selles suhtes võiks paista, et „hääle- õigusliku kodaniku“ seisund oma „hääleõiguse“ suhtes hal- vem on kui riigikoguliikme, vabariigi valitsuse liikme või mõne muu seisund pärast vastava seisundi saamist (§§ 39, 41, 49, 50 jt.; 59—61 jt.). Kuid siingi on erinevus vaid konk- reetne, mitte põhimõtteline. Ka riigikoguliikmel on oma tegevuse eelduseks või õiguste kasustamiseks vajalised selle- kohased seadused (§§ 44, 48—51), samuti vabariigi valitsuse liikmelgi (§ 58), rääkimata teistest.

Vaatamata sellele, et „hääleõiguslikuks“ kodanikuks Ps-e §§ 27 ja 28 eeldustel olemine veel ei anna vastavale indivi- dile „hääleõigust“, on see olemine indiviidile siiski õigusli- kult mitte tähtsusetu, vaid olulise tähtsusega: 1) Põhiseadus- likkude positiivsete eelduste olemasolul ning negatiivsete puu- dumisel võib vastav indiviid nõuda enda tunnistamist „hääle- õiguslikuks kodanikuks“, kui keegi seda tema omadust peaks eitama ja kui selle nõudmise teostamiseks on seatud vastav kord. Vastav kord on Eestis tõesti olemas, niivõrt kui see eitamine puutub administratiivasutistesse, mille otsuste peale võib kaevata administratiivkohtu korras, või rahva funktsio- neerimisele kaasa aitavatesse asutistesse, seda funktsioneeri- mist määrastava eriseaduse alusel (vt. eespool, 3). 2) Põhi-

seaduslikel eeldusil „hääleõiguslik kodanik“ võib nõuda kõiki neid talitusi riigiorganite poolt, mis vastava eriseaduse alusel „hääleõiguse“ saavutamiseks loetakse vajaliseks. Neid talitusi praegu kehtiva eriseaduse põhjal on kaks: hääleõiguslike kude isikute nimekirja võtmine ja isikulise tunnistuse ning valimis- või hääletamisedeli kätteandmine (vt. eespool, 3).

3) Otsustava ja põhjaneva tähtsusega on aga põhiseaduslikel eeldusil „hääleõiguslikuks kodanikuks“ olemine vastavale indiviidile selles mõttes, et ainult ja üksnes see olemine on isiklikuks eelduseks, et vastav indiviid üldse „hääleõigust“ omada saaks. Kel seda eeldust ei ole, sellele ei seostu „hääleõigus“. Selles mõttes on indiviidi „hääleõiguslikuks kodanikuks“ olemine, ta „hääleõiguslikkus“, samasuguseks isikuliseks võimeks ehk eelduseks „hääleõiguse“ omamiseks, nagu õigusvõime omamine tsiviilõiguse alal on eelduseks perekonnaõiguse, pärandusõiguse, asjaõiguse ning kohustusõiguse valdkondadesse kuuluvate õiguste omamiseks.

Ehkki indiviidi „hääleõiguslikkus“ on isiklikuks võimeks ning eelduseks „hääleõiguse“ omamisele ja ühtlasi just ka selle tõttu, ei saa ega tohi neid mõisteid Eesti Ps-e seiskohast identifitseerida. Nagu eespool juba tähendatud, võib Eesti Ps-e järgi indiviid olla „hääleõiguslik kodanik“, omada „hääleõiguslikkust“, kuid samal ajal ometigi mitte omada „hääleõigust“. Veel vähem aga võib eeskirjadest, mis käivad hääleõiguslikkuse kohta, teha järeldusi hääleõiguse kohta. Need kaks mõistet ei ole loogika keeles soo- ja liigimõisted, vaid isiku omaduse ja selle omaduse tõttu teatava õiguse omandamise ja omamise võimalus⁵⁴. Tõeliselt ongi „hääleõiguslikkus“ Eesti Ps-e järgi vaid indiviidi passiivne kvalifikatsioon, mis on eelduseks aktiivsele kvalifikatsioonile (vt. eespool, 3).

Kui on indiviid varustatud põhiseaduslikel eeldusil „hääleõiguslikuks kodanikuks“ olemisega ning kehtiva eriseaduse alusel võetud hääleõiguslike kude kodanikkude nimekirja ning saanud kätte isikulise tunnistuse, siis ta võib minna

⁵⁴ Selles suhtes võib „hääleõiguslikkuse“ ja „hääleõiguse“ mõsteid enim võrrelda varna ja varna otsa seatavate rõivaste mõistetega. Varn on eelduseks, et rõivaid varna otsa riputada saaks. On aga hädaohtlik varnâ ning rõiva mõisteid lugeda soo ning liigi mõisteteks ning kõike seda, mis käib varna kohta, lugeda kehtivaks ka rõivaste kohta.

riigikogu valimisele või rahvahääletamisele või, ilma sedelita, võtta osa rahvaalgatamisest, siis millised on need talitused? Eesti Ps-e sõnaselge ja väljaspool ühtegi kahtlust seisva teksti ning selle sisu järgi ei ole need talitused muud kui „riigivõimu teostamine“ (§§ 27, 29), s. o. mitte enam indiviidile enesele, vaid riigile kuuluva õiguse teostamine. Eesti Ps-e järgi toimub seega indiviidi seisundis enne ja pärast isikulise tunnistuse ning hääletamis- või valimisedeli kätteandmist põhjalik muutus: enne seda indiviid võib nõuda, et teda vastavale riigivõimu teostamisele lubataks, et teda lastaks riigi suhtes aktiivne olla, pärast seda ta aga on lubatud riigivõimu teostamisele, on asetatud seisundisse riigivõimu teostamiseks, ning millise abinõuga? Abinõu, tööriist, millega indiviid selles omas uues asendis riigivõimu teostab, on „hääleõigus“. Hääleõiguse teostamiseks ta valib või rahvahääletab või rahvaalgatab, kusjuures viimase toiminguga ta ei saa ega vaja eeltähendatud sedeleid (§§ 30, 31, 36, 87, 88). Viimased toimingud aga ei ole muud kui riigivõimu teostamine, riigi funktsioonide täitmine. Hääleõigus, mis kodanikul kasustada, ei ole seega muud kui riigi funktsioon, ning selle õiguse kasustamine on riigi funktsiooni täitmine.

Teisiti, kui viimases väites väljendatud, ei võigi hääleõiguse iseloom Eesti Ps-e järgi üldse esineda. Eespool (käesolev, 5) on juba kirjeldatud, kuidas Eesti Ps-e süsteemis teisel kohal asuvad õigussuhted riigi ja indiviidi vahel selles mõttes ongi iseloomulikud, et indiviid neis õigussuhetes on õigustatud saama ja saab seisundi, mis talle võimaldab oma individuaalse tegevusvälja piiridest üle astuda, riigi tegevusvälja piirides teotseda, ning sel teel riigi tegevust mõjustada ning määrata. Nüüd, hääleõiguse teostamisel hääletamisega või valimisega, ongi indiviid riigi tegevusväljal, teostades riigile kuuluvat õigust ning täites riigile kuuluvaid funktsioone ning sellega mõjustades, määrates riigi tegevust.

Hääleõigus, mida indiviid kätte saanud, muudab aga Eesti Ps-e järgi indiviidi seisundit, võrreldes ajaga enne selle kättesaamist veel teises suhtes. Hääleõiguse saamiseni võis indiviid nõuda, et talle see õigus antaks, ning temast enesest olenes, kas ta seda nõudis või mitte: see oli tema subjektiivne õigus riigi vastu. Hääleõiguse kättesaamisega saab aga indiviid kätte võõra õiguse teostamise ning võõra funktsioonide täitmise, oma õigus jääb seljataha ning võõras

õigus on käes. Kuid vähe veel sellest. See võõras õigus on olemas mitte muuks kui selleks, et teda teostataks, ning mitte muuks otstarbeks, kui selle õigusega seotud otstarbeks (vt. eespool, 4). Saades seega võõra õiguse enda kätte kohuslikuks täitmiseks ja määratud otstarbeks on indiviid hääleõiguse saamisega ühtlasi muutunud selle õiguse kohuslikuks täitjaks. Hääleõiguse teostamine on seega mitte enam indiviidi vabast äranägemisest olenev, vaid kohuslik, hääletamine või valimine on kohuslik.

Teisiti kui viimati tähendatud, ei saa see Eesti Ps-e järgi ka olla, vähemalt põhimõtteliselt. Ei saa ette kujutada ega ole ka Eestis oleva õigustunnetusega kokkukõlas, et kohtunik, vabariigi valitsuse liige, ametnik, kaitseväge ülemjuhataja ning ka riigikoguliigegi ainult oma näengu järgi kas teostaks temale antud riigivõimu või ei teostaks seda üldse. Eesti Ps-e süsteemis on aga praegutähendatud indiviidid võrreldes indiviidiga, kellel hääleõigus käes, seatud ühele astmele riigi suhtes (vt. eespool, käesolev 5). Kui oleks tahetud hääleõigust kasustava kodaniku suhtes teha erand, siis oleks pidanud seda tegema Ps-s eneses, nagu see mõnes välispõhiseaduses olemas või nagu seda Eestiski võib-olla kavatsetakse. Kuni aga Eestis hääletamise kohuslikkust Ps-e muutmise korras muudetud ei ole, jääb ta püsima. Harilik seadusandlus seda muutust teha ei saaks, sest kui midagi, siis just see toiming oleks Eesti Ps-e süsteemi, ta sisu ja vaimu vastane. Iseküsimus on see, kuivõrt harilik seadusandlus põhiseaduslikust hääletamiskohuslikkusest tahab teha praktilisi järeldusi. Kuivõrt ta neid aga teeb, talitab ta just Eesti Ps-e päraselt, kokkukõlas ta süsteemiga, sisuga ja vaimuga.

Eeltoodust järgneb, et Eesti Ps-s on riigi ja indiviidi vaheliste suhete liigitamine läbi viidud tugeva ning seadusandliku akti kohta haruldase järjekindlusega. See liigitus on kolmikjaotus, mis eeldab, indiviidi seisukohalt vaadatuna, kas indiviidi võimet olla vaba suhtumises riigisse või indiviidi võimet olla aktiivne suhtumises riigisse või võimet olla alistatud suhtumises riigisse. See kolmikjaotus kujundab Ps-e süsteemi, olles selle süsteemi ideeliseks aluseks ning selgrooks. Põhiseaduse sissejuhatus ning esimene ja viimased peatükid on vaid üldjuhtnõõrid selle süsteemi paremaks mõistmiseks ning rakendamiseks kui ka mõningate küsimuste

lahendamiseks, mis süsteemi muudes osades oleksid olnud vähem kohased.

Eeltähendatud kolmikjaotuse ühte liiki kuuluvad seesugused õigussuhted, mis eeldavad ja võimaldavad indiviidil olla aktiivses suhtumises riigisse. Indiviidi „hääleõiguslikkus“ on selle juures üks indiviidi seesuguse aktiivse võime väljendistest riigisse suhtumises, hääleõigus on riigi funktsioon ning hääletamine on vastava indiviidi kohuse täitmine riigile kuuluva õiguse teostamiseks.

Sel viisil käesoleva osa (5) lõpptulemused indiviidi seisukohalt vaadatuna vaid tõestavad seda, millele jõuti eespool (1—4), lähtudes riigi seisukohalt⁵⁵.

Kas võib sundtäite-otsuse alusel ingrosseerida kohtulikke hüpoteeke võlglaste kinnisvarale?

T. Grünthal.

See küsimus näib kinnistusjaoskondade tegeluses tekitavat lahkavamat. Mõned jaoskonnad keelduvad üldse sundotsuste alusel kohtulikke hüpoteeke kinnistusraamatusse võlglaste kinnisvarale kandmast, leides, et seda ei võimaldavat BES § 1412 ja Not. sead. §§ 336 ja 340, sest sundtäitepealkiri vastaval aktil (TKS §§ 161¹, 1807², 161³) polevat kohtuotsus. Teised kinnistusjaoskonnad kandvat küll sundtäite-otsuste alusel hüpoteeke kinnistusraamatusse, kuid seejuures ei talitavat ühtlaselt: mõnel pool loetavat sundotsust lõplikuks BES § 1412 mõttes tema tegemise päevast ja kantavat tema alusel kohe ka hüpoteeke kinnistusraamatusse, teistes kohtades nõutavat ka tõendus sellelt kohtult, kes sundtäite-pealkirja aktil teinud, et seal pole kostja poolt sundtäite-otsuse tühistamiseks tõstetud 6 kuu jooksul TKS § 161¹¹ ette nähtud hagi. Alles pärast seda, kui säärane teatis olevat esitatud, kantavat hüpoteek võlglaste kinnisvarale.

Küsimus tekitab mitmekesisest arusaamist ning tõlgendamist nähtavasti selle tõttu, et sundtäite kohta käivad mää-

⁵⁵ Eelolev kirjutis on mõeldud vastuseks lugupeetud A.-T. Kliimann'i kirjutisele: „Hääleõigus ja hääletamissund. Interpretatsiooniküsimusi maksvast riigiõigusest“ (vt. „Õigus“ 1931, nr. 7). Arvustusega vastamise asemel on eelolevas kirjutises valitud positiivne vastus. *Sapientia sat.*

rused TKS-s on redigeeritud kaunis segaselt ja ebaõnnes-
tunult ning pole küllaldaselt süsteemi viidud teiste sama
seadustiku reeglitega. Kahjuks pole TKS projekti välja-
töötamisel neid puudeid kõrvaldatud¹, vaid on piirdu-
tud venekeelse teksti tõlkimisega.

Küsimuse lahendamisel tuleb kõige pealt selitada hüpoteegi juriidiline loomus meie kehtiva seaduse järgi. Hüpoteeki määritleb BES² kui pandiõigust, mis on kantud kinnistusraamatuisse võlglaste kinnisvarale ja mille põhjal kreditor omab kindlustust, et tema taotlus on sissenõudmisel eelisõigustatud, s. o. kuulub rahuldamisele enne kui hiljemini kinnistusraamatusse vastavale kinnisvarale kantud hüpoteegid ja ka kinnisvara omaniku isiklikud kohustised³. Hüpoteek pole seega meie seaduse järgi muud kui eri liik pandiõigust. Pandiõigus moodustab aga aktsessoorse loomusega õiguse, mille eesmärgiks on luua kindlustust kreditorile, et teatud võlglastele kuuluv asi⁴ tagab oma väärtusega, et tema rahuldatakse oma taotluses⁵. Järelikult ka hüpoteek, kui pandiõigus võlglaste kinnisvarale, ei loo endast mingit iseseisvat õigust kreditorile, vaid ta on ainult kindlustiseks mingile kindla rahasumma peale hinnatud kohustisele⁶. Hüpoteek tekib kas kinnisvaraomaniku vabatahtliku avalduse põhjal vastava juriidilise tehingu alusel, mis tema kreditoriga on sõlminud⁷, või jälle kohtuotsuse või teiste ametiasutiste nõudmise põhjal⁸. Viimasel juhul on tegemist nn. kohtuliku hüpoteegiga. BES⁹ määrab, et iga lõplik kohtuotsus (*okontšateljnoe sudebnoe rešenije*), millega võlglastelt on välja mõistetud teatud rahasumma või mõni muu rahale ümberarvutatav rahuldus, võib olla aluseks, et saada hüpoteeki selle otsuse sissekandmise läbi kinnistusraamatuisse. Lõplik kohtuotsus, mille alusel hüpoteegi võib kanda kinnistusraamatusse, on säärane, mis on tehtud kas

¹ Projekt §§ 983—1007.

² §§ 1336 (in fine), 1357, 1569.

³ TKS § 1890 p. 5, BES § 1569, Not. sead. §§ 348, 350.

⁴ BES §§ 529, 535.

⁵ BES § 1335.

⁶ BES §§ 1337, 1338, 1339, 1580.

⁷ BES §§ 1383, 1384, 1393, 1574, Not. sead. §§ 336, 340.

⁸ Not. sead. § 336, BES §§ 1412, 1576.

⁹ § 1412.

esimese kohtuastme poolt ja mille üle vastaspool pole andnud apellatsioonkaebust, või mis tehtud apellatsiooniaseme poolt ja kuulub kohe täitmisele¹⁰.

Sundtäite-menetus moodustab erilise korra tsiviilprotsessis. Siin kohus teeb aktile, mis oma koostamisviisi ning juriidilise loomu poolest loob formaalse eelduse, et sissenõudmine selle järele on vaieldamatu¹¹, vastava täitmispealkirja, resolutsiooni¹². Akt ühes sellele tehtud täitmispealkirjaga pööratakse sissenõudja soovil sundtäitmisele eeskirjade järgi, mis on seatud kohtuotsuste täitmise jaoks, kusjuures: 1) täitmiskutse saatmisel kostjale antakse kätte ärakirjad täidetavast aktist ja sellele kirjutatud täitmisresolutsioonist; 2) akti täitmise, olgu see toimunud täielikult või osaliselt, kohtutäitur märgib aktil endal, ning pärast täieliku rahulduse saamist annab akti üle kostjale; osalise maksmise puhul annab viimasele aga vastava kvii-tungi selle kohta; rendi- või üürilepingu juhul aga annab ta akti tagasi sissenõudjale¹³. TKS § 161¹⁰ p. 2, mille järgi võlglastele anti kolmepäevane tähtaeg vabatahtlikuks täitmiseks akti järgi, arvates päevast, millal talle täitmiskutse oli kätte antud, meil Eestis tühistati¹⁴ ja seda nimelt eesmärgiga, et võtta kostjalt võimalust kõrvaldada talle vabatahtlikuks täitmiseks antud kolme päeva jooksul oma vara. Järelikult kehtiva seaduse järgi võib sissenõudja nõuda, et kohtutäitur kohe, olles täitmiskutse kostjale kätte andnud, asuks täitmisele sundtäite-resolutsiooniga varustatud akti järgi. Et sundotsuse järgi täitmist toimetatakse üldisel alusel lõplikude kohtuotsuste täimisega, siis pole kahtlust, et ka sundotsuse järgi sissenõudja võib taotella, et täitmine pöörataks võlglaste kinnisvarale.

Sõltumata sellest võib sissenõudja paluda, et tema kasuks tehtud sundotsus kantaks kohtuliku hüpoteegina kinnistusraamatusse¹⁵. Et § 1846 TKS-sse mahutati Balti kohtute reformi puhul 1889. a. 9. juuli seaduse alusel TKS § 1095 täiendamiseks ja BES §§ 1412 ja 1413 sama seadusega vastavalt muu-

¹⁰ TKS §§ 156, 184, 892.

¹¹ TKS §§ 161¹, 1807².

¹² TKS § 161⁸.

¹³ TKS § 161¹⁰.

¹⁴ RT 11 — 1926, TKS §§ 161¹⁰ p. 2 ja 940 kehtivuse kaotamise seadus.

¹⁵ TKS § 1846.

deti ja uuesti redigeeriti, siis tekib kõige pealt küsimus, kas koh-
tulikku hüpoteeki võib kreditor paluda kanda võlglaste kinnis-
varale kohtuotsuse põhjal juba siis, kui ta pole veel palunud
sellele kinnisvarale pöörata kohtuotsuse täitmist? Arvan, et
ei. Kohtuotsuse täitmisviisi, eriti selle, millisele võlglaste varale
tuleb pöörata sissenõudmine, määrab sissenõudja. Sealjuu-
res ühel ning samal ajal sissenõudmine võib pööratud olla
mitmele võlglaste päralt olevale varandusele üksnes siis, kui
ühe varanduse väärtusest ei piisaks kogu nõudesumma kat-
teks¹⁶. Täitmisele üht või teist viisi asudes peab kohtu-
täitur TKS § 942 järgi võlgnikule teada andma kohtuotsuse
sundtäitmisele võtmisest ja võlastaja poolt valitud täitmis-
viisist, millega võlgnikule võimalus antakse veel kavandatava
täitmise tegeliku läbiviimise eel võlastajat rahuldada ja seega
kavatsatud tegelikke täitmistoiminguid ära hoida ning lõpe-
tada. On kreditor otsustanud võlgniku kinnisvarale otsuse
täitmist pöörata, siis on temal seejuures kaks abinõu oma
sihile jõudmiseks. Esimene, üldine, on, et tema, pöörates
nõude võlglaste kinnisvarale, laseb kohtutäituril kinnisvara
sundmüügi seoses olevad toimetused ette võtta; võlglastele
saadetakse või antakse kutse võla tasumiseks teatega võla
nõudmise pööramisest kinnisvarale ja 2-kuise tähtaja and-
misega võla õiendamiseks ilma tema varanduse sundmüü-
gile võtmata, ühtlasi aga saadetakse vastavale kinnistusjaos-
konnale teade sissenõudmise pööramisest kinnisvarale, mille
põhjal kinnistusregistrisse omaniku õigustesse puutuva ja os-
allosasse kantakse selle üle märge¹⁷, mille jõul temalt või-
malus võetakse kinnisvara vabatahtlikkude tehingute varal
võõrandada või koormata¹⁸. Kuid täitmise pööramine kin-
nisvarale ja selle üle vastava märkme tegemine kinnistus-
registris ei takista veel võlgu ja koormusi kinnisvarale kand-
mast vastavate kohtuotsuste või ametiasutiste määruste põh-
jal ja nendel sissekantud võlgadel ja koormustel vanuse,
s. o. eelisõiguse omamist kinnisvara müügi korral saadud
osturaha jagamisel, võrreldes kinnisvara omaniku isiklik-
kude kreditoridega, olgugi et viimased olid oma nõuded
juba enne mainitud õiguste ja koormuste sissekandmist pöö-

¹⁶ TKS §§ 933, 935, 936.

¹⁷ TKS §§ 1095, 1845, 1847 jj.

¹⁸ BES §§ 954, 959, 1385; TKS § 1847; Not. sead. §§ 316 p. 2., 317.

ranud kohtutäituri kaudu kinnisvarale. Niisuguste võimaluste vältimiseks annab seadus kreditorile veel teise abinõu: ta lubab TKS § 1846 alusel kreditorile oma nõudmist sisse kanda lasta võlglaste kinnisvarale hüpoteegina, nagu see BES § 1412 ette nähtud, nii et tema kinnisvara enampakkumisel müügi puhul, kui ostuhinna jagamine tuleb kreditoride vahel, juba on eelisõigustatud kõigi nende ees, kes hiljemini on oma õigusi kinnisvarale hüpoteekidega või koormustega kindlustada lasknud.

Kui nüüd pöörduda tagasi sundotsuse täitmise juurde, siis paistab selge olevat, et võlglastele peab kätte antud olema sundtäitele kuuluv akt võlglastele ära kirja saatmisega ühes täitmiskutsega¹⁹, mis oleks tõenduseks, et sissekannet kinnistusraamatutesse ei tehta mitte kinnisvaraomaniku teadmata ja mis teataval viisil omaette asendaks Not. sead. § 340 alguses vabatahtlikkude sissekannete puhul nõutavat isiku nõusolekut, kelle vastu kinnistus on sihitud. On aga võlglastele täitmisteade vastavas korras kätte antud ja kreditor täitmist palunud pöörata kinnisvarale, siis ei peaks enam takistust olema selle sundotsuse alusel kanda hüpoteeki samale kinnisvarale, millega kreditor saavutaks oma nõudmisele võlglaste kinnisvaral kindlustuse pandiõiguse näol.

Ei saa, edasi, pidada õigeks seisukohta, et sundotsuse põhjal hüpoteegi sissekandmine võiks toimuda alles siis, kui TKS § 161¹¹ ette nähtud kuuekuine tähtaeg vaidluse tõstmiseks vastava hagiga võlglaste poolt sundtäite aluseks oleva akti vastu oleks möödunud ja nagu peaks kreditor esitama tõendeid kinnistusjaoskonnale selle kohta, et võlglaste saarast hagi pole tõstnud. Saarasel korral, kui oletada vastupidist seisukohta, satuks sundotsuse põhjal rahuldust taotlev kreditor palju halvemasse olukorda, võrreldes kreditoridega, kes rahuldust nõuavad hariliku kohtuotsuse täitmise teel ning kelle nõudmised võivad sageli hilisemadki olla, kui sundtäite korras vastava akti põhjal väljamõistetud taotlus. Saarast järeldust ei luba teha juba see siht, *ratio*, milleks sundtäitmiskord seadusandja poolt vastu võeti ja mahutati TKS-sse. Sellega taheti teatud aktide järgi sissenõudmist kiirendada, lihtsustada, eelisõigustada, milleks nende suhtes kaotati harilik võistlusmenetluse kord. Siin

¹⁹ TKS § 161¹⁰ p. 1.

kohtunik teeb sundtäiteresolutsiooni akti enese põhjal, ilma et kostjat ette kutsuks ja temalt mingisuguseid seletusi kuulaks, eeldusel, et see akt kuulub täitmisele vastuvaieldamatult. Selles mõttes on sundtäiteresolutsioon lõplik, mille peale kostjal pole mingit edasikaebust või õigust paluda asja uuesti otsustada. Ainuke võimalus, mis kostjal siin on, on ette nähtud TKS § 161¹⁴, nimelt kuuekuusel aegumistähtajal, arvates sundtäitele pööratud akti ära kirja ja täitmiskutse kättesaamisest, on tal õigus tõsta sissenõudja vastu iseseisev hagi, taotelles sellega sundtäitele pööratud akti ja täitmisresolutsiooni tühistamist. Alles siis, kui säärane võlglaste poolt tõstetud hagi on rahuldatud lõpliku kohtuotsusega, kustuvad loomulikult ka kõik õigused, mis sissenõudjale kuulusid sundtäiteresolutsiooni põhjal. Seni aga, kuni säärast kohtuotsust pole ning sundtäiteresolutsiooni järgi kohtuotsuse täitmine pole seistatud²⁰, pole seaduslikku alust sundotsuse järgi sissenõudjalt võtta õigusi, mis talle kuuluvad samal määral ning ulatuses kui igale teisele kreditorile, kes lõpliku kohtuotsuse võlglaste vastu on pööranud täitmisele, mis pärast ka sundotsuse järgi sissenõudjale kuuluvad piiramatult BES §§ 1412, 1576 ja TKS § 1846 ette nähtud õigused, s. o. nõuda, et tema kasuks võlglaste kinnisvarale kantaks hüpoteek täitmisele pööratud sundotsuse alusel.

Lõppeks olgu mainitud, et Riigikohtu üldkogu oma otsusega 4. veebruarist 1933. a. seletas, et sundtäite-otsuste alusel võib võlglaste kinnisvarale kohtulikku hüpoteeki kanda ühisel alusel lõplikkude kohtuotsustega.

Kinnisvara mõtteline osa avalikul müügil.

M. Uesson.

Vene aja pärandina on meil järele jäänud palju seadusi, mis asetavad praeguse Eesti vabariigi piirides elutsevaid kodanikke halvemasse seisukorda kui sisevenemaalasi, s. o. venelasi endid. Üks niisugustest seadustest on meil kehtiv kord, et üksiku kaasomaniku võla pärast müüakse ära avalikul müügil terve kinnisvara. TKS §§ 1188 ja 1189 järgi, mis kehtisid Sise-Venemaal, „ühelt või mõnelt kaasomanikult

²⁰ TKS §§ 161¹⁶, 161¹⁸.

võla sissenõudmise puhul müüakse avalikul müügil ära mitte terve kinnisvara, vaid õigus tema osa peale“. Baltimaa kohta käiv TKS § 1886 aga ütleb, et eespool-tähendatud §§ 1188 ja 1189 tulevad tarvitusele vastavalt BES § 3957 nõuetele. Need nõuded on järgmised: „Kui jaotatamatu asi, mis on mitme kaasomaniku ühisomand, tuleb avalikule müügile mõne nende kreditori rahuldamiseks, siis teistel kaasomanikel on ainult õigus rahuldada kreditore, ostes neilt nende nõudmise, või omandades asja avalikul müügil niisama nagu teisedki.“

Sellel seadusnormil põhinedes on meil kehtiv kord, et kui üks kaasomanik võlga teeb, siis läheb terve kinnisvara avalikule müügile, olgu tema osa kinnisvaras kuitahes väike (kas või $\frac{1}{100}$ osa), ja kaasomanik ehk kaasomanikud, et mitte kinnisvara võõraste kätte lasta, peavad selle tervena avalikul müügil ära ostma (ka siis, kui neil kokku on $\frac{99}{100}$ osa). Säärane kord on väga suureks takistuseks ja raskuseks ühiskinnisvara kasustamisel. Harilikult tarvitab kuritahtlik kinnisvara kaasomanik seda õigust selleks, et teistelt kaasomanikelt välja pressida hinda oma osa eest, mis palju suurem kui selle väärtus, ja nõnda ennast seadusliku alusega teiste kulul rikastada. Näiteks: on kinnisvara väärtus 20 000 krooni ja $\frac{1}{100}$ osa omaniku osa 200 krooni, siis läheks kogu selle kinnisvara müügi puhul kaasomaniku $\frac{1}{100}$ osa maksma ühes riigimaksudega 1500 krooni. Et säärast avalikku müüki ära hoida, on kaasomanikud sunnitud 200-kroonise osa eest kas või isegi 1400 krooni maksma.

Säärase ebaõiglase olukorra ärahoidmiseks on ka teistes uuemates seadusandlustes kehtima pandud kord, nagu see Sise-Venemaal oli, et avalikule müügile kuulub ainult võlglase mõtteline osa (Saksa Zivilprozessordnung § 864). Meil kehtiv BES § 3957 on vananenud ja on tekkinud sel ajal, kui veel ei kehtinud moodne hüpoteegisüsteem. Tema räägib „asjast“, mille all võib mõista ainult vallasvara. Kehitava hüpoteegisüsteemi puhul märgitakse üksikud õigused täpsalt ja kindlalt ära ja kantakse kinnistusregistrisse sisse; niisugusena võivad nemad olla iseseisvaks tehingute ja majandusliku käibe objektiks. Säärane on ka mõttelise osa omandiõigus. Majanduselus on üldine nähtus, et ühine suur ettevõtte, olgu see ühine kinnisvara linnas või maal, on palju kasutoovam ja produktiivsem kui üksik väike, kuid teisest

küljest praegustes sotsiaalsetes oludes kuuluvad sääraseid ettevõtteid mitmele isikule. Sotsiaalpoliitilisest seisukohast, et majanduslikke vastuolusid ja teravusi vähendada, on soovitatav, et suurte ettevõtete edust oleks huvitatud suurem arv isikuid, milleks aitab kaasa ühisomand. Ka ei kannata kreditorid säärase müügi puhul midagi, eriti veel seda arvesse võttes, et kreditor kaasomanikule võlga andes või selle osa peale hüpoteeki teha lastes, arvestab ikkagi ainult seda osa. Praegune kord on veel selle poolest halb, et ühise kinnisvara avaliku müügi puhul kaasomanikule üldse ei teadustatagi sellest, ning on esinenud juhtusid, kus kaasomanik avalikust müügist saab alles siis teada, kui uus ostja tuleb varandust üle võtma. Et siin parandust luua, tuleb meil kehtiv BES § 3957 täiendada uue paragraafiga 3957¹, mis järgmiselt kõlaks: „Kui ühisomandis olevas kinnisvaras on kaasomanikkudel kindlaksmääratud mõttelised osad, siis üksiku kaasomaniku osale nõudmise pööramise puhul tuleb avalikule müügile ainult võlglaste osa. Terves koosseisus võib ta avalikule müügile tulla siis, kui kõik teised kaasomanikud selleks oma nõusoleku avaldavad.“ Siin jääks endine avaliku müügi kord kehtima ainult vallasvara kohta. TKS § 1886, mis käsitleb kinnisvara avalikku müüki, tuleks kehtima panna järgmisel kujul: „Selle seadustiku §§ 1188 ja 1189 tulevad tarvitusele vastavalt BES § 3957¹ nõuetele. Mõttelise osa avalik müük toimub eespool esitatud terve kinnisvara suhtes kehtivatele normidele kohaldatult, kusjuures tervet kinnisvara või ühiselt kaasosasiid koormavad võlad ei kuulu mahakustutamisele, vaid, jäädes endisse seisukorda, lähevad vastavas osas ostjale üle (§ 1874).“ Nende uuendustega muudetakse endine ebaõiglane seisukord ja korraldetakse ja kaitstakse paremini ühisomandit, mis omakorda aitaks pehmenendada sotsiaalseid vastuolusid ja edendada majanduslikku tulukust.

Kirjanduse ülevaade.

E. Kohlrausch, **Sterilisation und Strafrecht**. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Bd. 52. Heft 4. Lk. 383 jj.

Autor vaatleb *de lege lata* ja *de lege ferenda* küsimust, millistel alustel ja millises ulatuses oleks sterilisatsioon, muidu raske kehavigastusena käsitatav süütegu, kriminaalõiguslikult lubatud, s. o. mittesüütegu.

Sterilisatsiooni karistamatuse alustena olla mõeldavad sterilisatsiooniks antav nõusolek ja sterilisatsiooni objektiivne siht, otstarve — üheaegselt või alternatiivselt. Raskusi tekitavat praksisele ja seadusandlusele nõusolu ja objektiivse sihi kui õigusvastasust kõrvaldavate aluste jaatamise-eitamise sõltuvus erinevatest maailmavaatelistest seisukohtadest. Individualismi seisukohalt oleks nõusolu tingimata nõutav, kuid ühtlasi ka ainuküllaldane alus. Individualismi eitavast, rahva kui terviku huvi esikohale asetavast seisukohast poleks nõusolu küllaldane ja isegi üldse mitte nõutav, kuna ainumäärav oleks sterilisatsiooni objektiivne siht. Raskusi suurendavat aga veel kompromissi vajadus kahe erineva seisukoha vahel.

Sterilisatsiooni õigustavate sihtidena tulevat arvesse: a) meditsiiniline — kui rasedus või sünnitus on hädaohtlik ema elule (nn. meditsiiniline indikatsioon); b) sotsiaalne — kui majanduslik olukord on selline, et sündivale poleks võimalik kindlustada elatusmiinimumi või kui seeläbi peaks teiste perekonnaliikmete elatusmiinimum langema normist madalamale (nn. sotsiaalne indikatsioon); c) eugeeniline — kui on karta bioloogiliselt alaväärtuslikke järeletulijaid (nn. eugeeniline indikatsioon). Need kolm olla sterilisatsiooni primaarsed sihid. Neljandana mainitav kriminaalpoliitiline siht olla vaid sekundaarne — kolme esimese kaudu taoteldav. Küll esinevat kriminaalpoliitiline siht primaarsena kastratsiooni — sugutungiga kaotamisega seotud sigitamatumise kui kõlblusvastaste süütegude ärahoiule sihitud kindlustusvahendi juures.

Vaadeldes lähemalt sterilisatsiooni karistatavusküsimust Saksa StGB ja eelnõu (E1927) alusel, jõuab autor tulemusele, et mõlema alusel pole see küsimus rahuldavalt lahendatav, eriti vajavat aga sotsiaalselt ja eugeeniliselt inditseeritud sterilisatsioon erilist õiguslikku korraldamist. Õiguspoliitiliselt annab autor prevaleeriva tähenduse individualistlik-liberalistlikule käsitusele. Objektiivsest sihist üksi ei piisa sterilisatsiooni õigustamiseks. Tingimatu eeldusena on nõutav nõusolu, s. t. sunduslik sterilisatsioon pole lubatav. Ja teisest küljest — vastava indikatsiooni ja nõusolu olemasolul on sterilisatsioon tingimata lubatav.

Üksikasjalisemalt peatub autor eugeeniliselt inditseeritud sterilisatsiooni seadusandliku käsitelu juures. Küsimuses, kas korraldada seda ala erilise sterilisatsiooniseadusega või ainult vastavate muudatustega kriminaalseadustiku piires, pooldab esimest võimalust, seda peamiselt põhjusel, et eriseaduses on võimalik suurem üksikasjalikkus ja ka päriusbioloogia arengu hõlpsam jälgimine. Pealegi polevat siin tegemist lihtsa õigusvastasust kõrvaldava asjaoluga, vaid täiesti uue riikliku ülesandega. Küsimust, kudas selle ülesande teostamisele asuda, ei pea autor ei päriusbioloogia ega ka kriminaalõigustlase kompetentsi kuuluvaks. Seda lahendavat poliitiline tahte-

otsus. Jurist võib ainult öelda, kuidas seda ülesannet seadusandlikult sooritada. Mis puutub kõige pealt sterilisatsiooni sunduslikkusse, siis vastavalt oma põhilähtekohale suhtub ta sellesse eitavalt. See olevat võimalik ainult eeldusel, et kaoks viimnegi jääk liberalistlikust mõtlemisviisist. Autor pooldab isegi arvestamist nõrgamõistusliku nõusoluga. Alaeasuse ja eestkoste puhul võivad erandjuhtudel arvesse tulla seadusliku esindaja nõusolu. Käsutis sterilisatsiooniks peaks kuuluma erilise organi kompetentsi, milles oleks esindatud vastavate eriteadmistega ja kogemustega isikud. Eug. sterilisatsiooni bioloogiliste eelduste fikseerimisel olla mõeldavad kaks põhimeetodit (analoogiliselt süüdivustingimuste määritlemisega): kasuistlik loend (nn. etioloogiline meetod) ja abstraktne määritelu sterilisatsiooni otsuste alusel (nn. sümptomatoloogiline meetod). Aga ka esimesel juhul tulla paratamatult lähtuda otstarbekaalutlusest; lihtne kõrvalekaldumine mingist bioloogilisest normist ei oleks piisav, vaid üksikuid kõrvalekaldumisi tuleb hinnata sotsiaalse kohaldumisvõime seisukohalt. Siit kolm õigusliku määritelu võimalust: hinnangu teostab seadusandja ise, andes haigusjuhtude loendi, millistel eug. steril. vajaline (puhtakujuline kasuistika); hinnang teostatakse igal üksikjuhul, seejuures kas ainult seaduses fikseeritud haigusjuhtudel (segameetod) või ilma sellise kitsendusega (puhtakujuline sümptomatoloogiline meetod). Isiklikult pooldab autor segameetodit, esitades ka vastava formeli: „Eine Person, die (folgt eine Aufzählung der Fälle, wie Schwachsinn, Epilepsie, Schizophrenie usw.) soll operativ unfruchtbar gemacht werden, wenn von ihr nach den Lehren der ärztlichen Wissenschaft lebensuntüchtige Nachkommenschaft zu erwarten wäre.“ Autor mõõnab, et eug. steril. tooks endaga uusi kulutusi, kuid leiab, et neid kulutusi ületavat küllaldaselt see kokkuhoid, mis saavutatakse seeläbi, et steril. tõttu langeb sageli ära interneerimisvajadus, et ära jääb hoolekandevajaliste järeletulijate sünnitamine jne. **H. K.**

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1932. a. detsembrikuu tegeluse ülevaade.

Detsembrikuul Riigikogu plenaarkoosolekuid ei pidanud. Riigikogu komisjonidest töötasid Põhiseaduse komisjon ja üldkomisjoni Kriminaalkohtupidamise seadustiku alamkomisjon.

Põhiseaduse muutmise eelnõu. Detsembrikuul koostas Põhiseaduse komisjon oma Põhiseaduse muutmise eelnõu ja võttis selle kolmel lugemisel vastu, kusjuures aga eelnõu lõplik redigeerimine ja Riigikogule esitamine lükati edasi jaanuarikuule.

Vabadussõjalased esitasid 31. detsembril 1932 oma Põhiseaduse muutmise eelnõu rahvaalgatamise nõudmise 1005 allkirjaga ühes 500-kroonise kaitsjoniga Riigikogu juhatusele.

Kriminaalkohtupidamise seadustik. Üldkomisjoni Kriminaalkohtupidamise seadustiku alamkomisjon jõudis eelnõu läbi vaatamisega detsembris lõpule. Ainult kohtukulude ja -maksude küsimus on lahtine. Alamkomisjoni olulisemaist parandusist on kaitse sissetoomine eeluurimisele ja kroonukaitse püramine neile, kes pole vahi all ja kellele pole antud vaesusõigust.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas kruusaaugu avamisel eramaadel makstakse tasu maa-ala või võõrandataval maa-alal leiduva liiva ja kruusa kvantumi eest?

Vastus: Maa-ala eest.

Maantee seaduse (RT 48 — 1928) § 29 näeb ette, et kruusaaugud avatakse muu seas ka eramaadel maavalitsuse korraldusel ja tema poolt määratava tasu eest, kusjuures kruusaaukude vabane misel langeb nende all olev maa tasuta tagasi krundi külge, millest see võõrandatud, ja läheb krundi kasutaja valdamisele. Sama kord oli kruusaaukude avamise kohta maksev ka enne Maantee seaduse ilmumist (RT 102 — 1921) ja võõrandamisele kuulus ikkagi maa-ala ja maa-ala eest maksti tasu, aga mitte võõrandatud maa-aladel leiduva liiva ja kruusa kvantumi eest turuhindade alusel või asjatundjate hindamisel.

(RkHA toim. nr. 711 I — 1932.)

Kas see asjaolu, et vallasekretär on ühtlasi ka vallavolinik, annab võimaluse teda Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (RT 97 — 1926) § 69 teises lõikes ette nähtud juhtudel valida vallavolikogu protokollkirjutajaks?

Vastus: eitav.

Eeltähendatud seaduse § 69 esimene lõige ütleb, et vallavolikogu koosolekuid juhatab vallavanem või tema abi ja protokollkirjutab vallasekretär. Kui nüüd sama paragraafi teises lõikes räägitakse, et iga kord, kui arutatakse vallavalitsuse tegevust, valib volikogu volinikkude hulgast koosoleku juhataja ja protokollkirjutaja, siis juba vallasekretär üldse ei või selle protokollkirjutajaks olla, vaid protokollkirjutajaks tuleb valida volinikkude hulgast keegi teine isik, aga mitte vallasekretär.

(RkHA toim. nr. 735 I — 1932.)

Kas kinnisvara asupaik ja teenistuspiirkond on isikumaksu maksja alalise elukoha määrajaks?

Vastus: iseenesest mitte.

Seadus ei tee vahet isikumaksu maksmisele kohustise puhul kodanikkude vahel, kellel valla piirkonnas kinnisvara ja kellel seda

mitte ei ole. Isikumaksu kohustis lasub seaduses piiriteldud kodanikel kohustisena ja seepärast tuleb ka alalise elukoha küsimuse selitamisel aluseks võtta üldmäärusi, mille põhjal kõikide kodanikkude alaline elukoht tuleb määrata, s. o. BES vastavaid norme. Kinnisvara omamise fakt ei loo veel üksi kinnisvara omanikule alalist elukohta kinnisvara asukohas ja isikumaksu kohustist selle valla heaks, kus kinnisvara asub. Samuti ei saa ametniku alaliseks elukohaks lugeda seda piirkonda, kus tema oma teenistuskohuste täitmisel viibib, kui seejuures tema elukorter ja kodune sissesead asub väljaspool teenistuspiirkonda, sest alaline elukoht ja teenistuspiirkond ei tarvitse alati ühtida.

(RkhA toim. nr. 739 I — 1932.)

Mis tuleb mõista Aktsiisimaksu määrade muutmise seaduse § 2 tähendatud panderollimata jookide „kao“ all?

Aktiisimaksu määrade seaduse muutmise seaduse § 2 on ette nähtud, et aasta lõpul napsi- ja likööriabrikutes ilmsiks tulnud panderollimata jookide kaolt võetakse aktiisimaksu 80 senti igalt liitrit, mis ületab majandusministri poolt määratud normi. Kuid seadus ei määra kindlaks, mida tuleb mõista kao all. Kui aga vaadelda Aktiisiseadustiku vastavaid paragraafe (§ 436 jt.), siis ei ole kahtlust, et kao all tuleb mõista seda kadu, mis tekkinud loomuliku kahanemise teel jookide alalhoiul aamides ja ümbervalamisel pudelitesse, kuid kao mõiste alla ei saa viia igasuguseid puudujääke, mis võivad tekkida, näiteks, seadusevastase kõrvaldamise, pudelite purunemise või mõne muu juhuse tagajärjel. Pudelitesse valatud valmisjookide kao kohta tuleb vastav akt koostada, sest Aktiisiseadustiku § 322 jj. nähtub, et puudujääkide ilmnmisel tuleb selitada, millest need on tingitud, s. o. tuleb koostada vastavad aktid.

(RkhA toim. nr. 744 II — 1932.)

Kas vallavolikogud võivad oma eelarvetesse vallavolikogu liikmetele sõidu- ja päevarahade tasumiseks summasid võtta?

Vastus: jaatav.

Vene Ajutise Valitsuse poolt 21. V 1917 vastu võetud seaduse „O volostnom zemskom upravlenii“ (VSKK 30. V 1917 nr. 112, art. 655) § 43 on vallavolinikkude kohustetäitmisega ühenduses olevate kulude katmine ette nähtud, mis volikogu koosolekule ilmumisest ja seal viibimisest tegelikult on tingitud. Analoogiliselt tähendatud seaduse määrustega on ka siseminister 2. XII 1919 nr. 2430 all õieti seletanud kõigile maavalitsustele (RT 104 — 1919) ja kohuseks teinud vallavolikogudele edasi seletada, et neil on õigus volikogu ja komisjoni koosolekutele ilmumise ja seal viibimise eest oma liikmetele sõidu- ja päevarahasid määrata, juurde lisades, et

maavalitsustel tuleb sõidu- ja päevarahad maakonnas normida nõnda, et vallavolikogud tõsiste kulude pinnalt ära ei libiseks. Seega tuleb õigeks võtta, et vallavolikogudel on õigus oma liikmetele sõidu- ja päevarahasid määrata ja ka selleks otstarbeks vastavad summad eelarvesse võtta.

(RkhA t. nr. 803 I — 1932.)

Kas Politseiasutuste kujundamise määruse (RT 177/178 — 1925) § 92 järgi võib distsiplinaarkaristuse korral politseiametnik kaevata politseiprefekti otsuse peale adm.-kohtu korras?

Vastus: jaatav.

Adm.-k. k. § 2 järgi võib administratiivasjus kaevata administratiivkohtu korras politseiprefektide otsuste ja korralduste peale. Politseiprefektide poolt toimetatavad ametisse määramised ja ka ametist vabastamised kuuluvad administratiivasjade mõiste alla ja seega võib ka neis asjus, kaasa arvatud ametist vabastamised distsiplinaarkorras Adm.-k. k. § 2 põhjal kaebust administratiivkohtus tõsta. Politseiasutuste kujundamise määruse § 92, mille põhjal distsiplinaarkorras karistatul on õigus karistusotsuse peale kaevata karistuse määraja otsesele ülemusele, ei või kõrvaldada seadusnormi kohaldamist ja muuta seadusnormi maksvusetuks, ning seepärast tuleb § 92 mõista üksnes selles mõttes, et distsiplinaarkorras karistatul on peale õiguse kaevata Adm.-k. k. § 2 alusel ka õigus kaevata selle määruse § 92 korras.

(RkhA toim. nr. 816 I — 1932.)

Kas haridus- ja sotsiaalminister oli õigustatud korraldust tegema didaktilis-metoodilise seminari inglise ja saksa keele alal ärajätmise kohta 1932./33. õppeaastal?

Vastus: jaatav.

Vabariigi Valitsuse poolt 14. okt. 1925 kinnitatud Haridusministri määrus keskkooliõpetajate ettevalmistamise kohta Tartu ülikoolis (RT 169/170 — 1925) § 15 teise lõike järgi teeb lähemad korraldused didaktilis-metoodilise seminari kohta Haridus- ja Sotsiaalministeerium, kes ka nõudmised pedagoogilistes ainetes kindlaks määrab. Seepärast oli haridus- ja sotsiaalminister õigustatud ka korraldust tegema didaktilis-metoodilise seminari inglise ja saksa keele alal ärajätmise kohta 1932./33. õppeaastal ja see korraldus on kokkukõlas eeltähendatud määrusega ja Õppejõudude teenistuse seaduse (RT 59 — 1931) §§ 18 ja 19 nõuetega. Ministri korraldusega ei ole jäädavalt võetud võimalus õpetajakutset saada inglise ja saksa keele alal, sest didaktilis-metoodilise seminari tegevus on korraldamata jätetud ainult 1932./33. õppeaastal — seega ainult ajutiselt.

(RkhA t. nr. 826 II — 1932.)

Kas Maksupeakomitee võib temale esitatud uute tõenduste puhul maksukomisjoni otsuse tühistada ainult selleks, et vastaspool annaks nende tõenduste kohta seletusi maksukomisjonile?

Vastus: eitav.

Maksustamisseaduse §§ 80, 84 ja 85 põhjal võib maksuasutis täiendavaid andmeid pärast vastulause otsustamist koguda ja neid Maksupeakomiteele esitada. Maksukohuslase kohuseks on nende uute andmete ja tõenduste kohta seletust anda Maksupeakomiteele ja Maksupeakomitee võib maksualuse põhjendatud palvel Maksustamisseaduse § 86 põhjal asja arutamist edasi lükata, et anda tarbe korral võimalust maksukohuslasele oma huvide kaitseks seisukohta võtta esitatud uute tõenduste kohta. Kuid Maksustamise korralduse seadus ei näe ette, et Maksupeakomitee võiks temale esitatud uute tõenduste puhul Maksukomisjoni otsuse tühistada ainult selleks, et vastaspool annaks nende tõenduste kohta seletusi maksukomisjonile.

(RkHA toim. nr. 849 II — 1932.)

Kas OMS § 551 järgi maksu määramisel selle paragraafi korras on tingimata tarvilik ärimüüki hinnata eelmisel maksuaastal hinnatud suuruses?

Vastus: eitav.

OMS § 551 järgi ei pruugi sugugi maksu määramisel selle paragraafi korras tingimata äri läbimüüki hinnata eelmisel maksuaastal hinnatud suuruses, vaid eelmise aasta läbimüüki võib hinnata iseseisvalt eelmisel maksuaastal hinnatud läbimüügi summast kõigi kogutud andmete hindamise kohaselt. Maksukohuslase poolt üles antud summa tuleb vastu võtta üksnes siis, kui see on usaldusväärne ja kogutud andmed ei anna alust läbimüügi suurusel teisiti hinnata.

(RkHA t. nr. 855 II — 1932.)

Kas õpetaja on õigustatud tasu saama väljaspool Õppejõudude tasu seaduse. (RT 22 — 1928) § 4 juurde lisatud tabelites näidatud astmeid ja norme?

Vastus: eitav.

Kehtivas Õppejõudude tasu seaduses (RT 22 — 1928) on võrreldes endise Õppejõudude palga seadusega 1923. aastast (RT 26 — 1923) korraldatud tasu maksmine õppejõududele teistel alustel kui ette nähtud 1923. a. seaduses. 1923. a. seaduse § 2 järgi saavad õpetajad palka riigiteenijatega ühtlaselt astmete ja normide järgi, mis loendatud selles paragraafis, s. o. 11. astmeni, mille juures on toodud tabelid tasu määramise aluse kohta, kuid ei ole üles seatud kitsendust, et õppejõud on õigustatud tasu saama ainult tabelites toodud normide järgi. 1928. a. seaduse § 4 näeb aga ette, et õppejõud on õigustatud tasu saama selles paragraafis juurde lisatud tabe-

lites näidatud normide järgi. Seega väljaspool tabeleis näidatud astmeid ja norme ei ole keegi õigustatud tasu saama. Seepärast ei või näiteks õpetaja, kellel magistri- või doktorikraad puudub, palka saada üle tabelites näidatud normi, s. o. üle V astme, kuigi endise Palgaseaduse alusel on tõstetud tema palk ühe astme võrra. Kuigi 1928. a. Tasuseaduse § 7 näeb ette, et endised palgaastme tõstmised jäävad jõusse, siiski V astmesse võivad loomulikult jääda ainult need palgaastme tõstmised, mis õigustavad palka saama tabelites näidatud astmete ja normide piirides. Kui õpetaja on õigustatud saama palka V astme järgi hariduse, teenistusaja ja ameti järgi, s. o. tabelites näidatud kõige kõrgema astme järgi, siis tema kohta ei või enam maksev olla endine palgakõrgendus ühe astme võrra. (Rkha t. nr. 907 II — 1932.)

Kas maksukohuslase poolt pikendatud tähtaegade möödumisel arvatakse pärandusmaksu võlasummale 1% viivitusraha juurde, alates seaduses ette nähtud tähtaja möödalaskmisest?

Vastus: eitav.

Pärandusmaksu seaduse § 20 järgi arvatakse maksu sissenõudmisel võlasummale 1% viivitusraha juurde, alates maksutähtaja möödalaskmisest. On maksukohuslasele maksutähtaega maksuasutiste poolt aga pikendatud ja võlgu olevale summale protsent määratud, siis 1% viivitusraha tuleks juurde arvata üksnes nendele summadele, mis määratud tähtajal tasumata jäänud, alates määratud tähtaja möödalaskmisest, sest seaduses ei ole ette nähtud, et maksukohuslase poolt temale pikendatud maksutähtaegade möödalaskmisel arvatakse võlasummale 1% viivitusraha juurde, alates seaduses ette nähtud tähtaja möödalaskmisest, ja seepärast tuleb maksutähtaja pikendamise korral lugeda tähtaja möödalaskmiseks, millele järgneb 1% viivitusraha juurdearvamine, pikendatud tähtaja möödalaskmist.

(Rkha t. nr. 909 II — 1932.)

Kas kohtu kutsetähtede kättetoimetamise eest saadud taksiraha kuulub Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 3 ette nähtud alalise lisatasu mõiste alla, mis pensioni arvutamisel palgale juurde arvatakse?

Vastus: eitav.

Taksiraha saadakse eraisikutelt ja läheb tasuks kutsetähtede kättetoimetamise eest, ning tema suurus oleneb kättetoimetatud kutsetähtede hulgast. See tasu võib ju iseenesest iga kuu enam-vähem ühesuurune olla, kuid Pensioniseaduse § 3 tähendatud alalise lisatasu all tuleb mõista niisugust lisatasu, mis makstakse ametiasutise eelarve summadest lisaks palgamäärale. Taksiraha ei tule arvesse

võtta pensionikapitali heaks palgast kinnipidamistel ega ka pensioni määra arvutamisel.

(Rkha t. nr. 910 II — 1932.)

Kas Kinnitusnõukogu võib Kinnitusameti vastava otsuseta ettevõtteid arvata haigekassa alla?

Vastus: eitav.

TTS §§ 227 ja 287 järgi on Kinnitusamet õigustatud ettevõtteid haigekassa alla arvama. Kui Kinnitusnõukogu leiab, et Kinnitusamet viivitab mõne ettevõtte haigekassa alla arvamisega, siis ta kas annab Kinnitusametile vastavad juhtnõõrid, või, kui nähtub, et tegemist on Kinnitusameti seadusvastase tegevuseta olekuga, astub vastavad sammud Kinnitusameti liikmete vastutusele võtmiseks tegevuseta oleku pärast, kuid ei või ise hakata otsustama Kinnitusameti ülesannete hulka kuuluvat küsimust.

(Rkha t. nr. 922 II — 1932.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Auteotus abielu lahutamise põhjusena (Abielusead. § 28 p. 4).

Kohus, arutades abielu lahutamise hagi, on õigustatud ning kohustatud oma sisetunde järgi kaaluma asjaolusid, mis üks abikaasa lahutuse põhjustena esitanud; kohus pole selle juures seotud ainult poolte poolt esitatud tõenditega (TKS § 1356⁹). Sellest järgneb, et kohus võib ja peab ka säärasel korral, kui üks abikaasa taotleb lahutust Abielusead. § 28 p. 4 põhjal, s. o. leiab, et teine abikaasa on mõne sõnaga või laimujutuga haavanud tema au, — järele kaaluma, mis asjaoludel see auhaavamine toimunud; kas ehk pole seda põhjustanud oma kohtlemisega teine pool. Kui juba kriminaalasjas teatud asjaoludel auhaavamise eest karistus võib ära langeda (UNS §§ 536, 537), siis pole takistust ka tsiviilkohtul abielulahutuse asjas oma sisetunde järgi asjaolude kohaselt järele kaaluda, kas teatav haavav jutt või sõna ühe abikaasa poolt teise kohta on niivõrt oluline, et see võiks sääraseks süüks olla, mis põhjust annaks teisele poolele taotella lahutust. Kui aga kohus leiab, et teotus oli välja kutsutud teise abikaasa kõlvatu elu ning halva kohtlemise tagajärjel, mis põhjustas teotaja hingelise tasakaalu kaotust, siis võib kohus, ilma et millegagi rikuks Abielusead. § 28 p. 4 õiget mõtet, abielulahutuse palve ka tagasi lükata.

Põhjendamata on see kaebaja arvamus, nagu ei võiks kostja abielulahutuse hagi vastu vaielda ja hageja vastu käivaid asjaolusid tõendada muidu, kui ainult vastuhagi tõstmise teel. Säärast seisukohta ei saa Abieluseadusest ega ühestki TKS normist järeldada. Kostjal on abielulahutuse protsessis täielik võimalus harilikus vastu-

vaidluse korras (TKS § 366) tõendada, et asjaolud, mis pandud lahutuse aluseks, ei pea paika.

(RkhT t. nr. 320 — 1932.)

Abieluleping peab olema „Riigi Teataja“ lisas kuulutatud üks kord.

Rahukogu arvamus, nagu oleks abieluleping kolmandaile isikuile kohuslik ainult siis, kui see kolm korda on „Riigi Teatajas“ kuulutatud, pole õige. 1912. a. 23. märtsi seadus kohtuliku ja mõningate administratiivsete kuulutamise korra muutmise üle (VSKK 1912. a. nr. 58, art. 534) määrab, et ametlikud kuulutused tuleb avaldada „Senati Teataja“ lisas ainult üks kord. Vastavalt sellele 1914. a. kodifitseerimisel muudeti ka BES § 36 juures olev märg. Et meil ametlikuks leheks, kus avaldatakse kõik ametlikud ja kohtu kuulutused, on „Riigi Teataja“ ja mainitud 1912. a. 23. märtsi seadust pole tänini muudetud, siis järgneb sellest, et abielulepingu kuulutamine „Riigi Teatajas“ BES § 36 ette nähtud tagajärgede saavutamiseks peab toimuma ainult üks kord.

(RkhT t. nr. 556 — 1932.)

Üüritaja kinnipidamisõigus üürija vara suhtes (BES §§ 1403, 1404, 3381, TKS § 1215-a).

BES § 3381 ette nähtud kinnipidamisõiguse põhjal on kreditoril, kelle käes võlglaste asi, õigus seda jätta enda kätte, kuni tema nõue võlglaste poolt rahuldatakse. Üürija päralt olevate asjade, seal hulgas ka kaupade kohta, mis tema poolt üüritud ruumidesse toodud, olgu tarvitamiseks või hoidmiseks, oli üüritajale üürilepingust tuletuvate taotluste kindlustuseks BES §§ 1403 ja 1404 põhjal antud vaiklik pandiõigus (ein besonderes stillschweigendes Pfandrecht). Kuid see eriline pandiõigus kaotati 1889. a. 9. juuli seadusega (VSKK 1889. a. art. 6188; BES § 1403 märkus), olles asendatud BES § 3381 ette nähtud kinnipidamisõigusega. Seega on üüritajal praegu kehtiva seaduse järgi kinnipidamisõigus üürilepingust tuletuvate taotluste suhtes mitte ainult nende üürija päralt olevate asjade suhtes, mis tema, üüritaja, käes on, vaid ka asjade kohta, mis üürija enese valduses on. Kinni pidada asja, mis üüritaja käes ei ole, viimane selle sõna otseses mõttes „kinni pidama“, s. o. vägivaldselt üürija käest ära võtma, õigustatud ei ole. Küsimus, kuidas üüritaja säärasel juhul oma kinnipidamisõigust teostada võib, eriti veel sel korral, kui üürija asjad on mitme kreditori nõudel kohtu-täituri poolt ära müüdüd ja saadud rahast ei jätku kõigi preten-sioonide katteks, on lahendatud Vene Senati TKD otsusega 1900. a. nr. 26 selles mõttes, et säärasel korral üüritaja on õigustatud oma kinnipidamisõigust teostama asjade müügist saadud raha jaotami-seni kreditoride vahel, taotluse avaldamisega, et tema nõue, kui

eelisõigustatud, rahuldataks kõigi teiste pretensioonide eel, mis ei kuulu eelisõigustatute hulka (TKS § 1215-a; RT 32—1929).

(RkhT toim. nr. 713—1932.)

Kas Saksamaal surnud Saksa riigi kodanikust Eestis järele jäänud pärandilt tuleb võtta pärandimaksu Eesti riigi kasuks pärandi üleminekul pärimise teel Saksa riigi kodanikule?

Vastus: jaatav.

Eesti vabariigi ja Saksa riigi vahel sõlmitud konsulaarlepingu (RT 39—1926) art. XVIII § 14 määrab küll, et pärandiõiguslikud vahekorrad alluvad pärandi hulka kuuluva vallasvara suhtes selle riigi seadustele, kelle kodakondsusse pärandaja oma surma ajal kuulus, ei puuduta aga üldse küsimust, kas Saksamaal surnud Saksa riigi kodanikust Eestis järele jäänud pärandi pealt tuleb võtta pärandimaksu Eesti riigi kasuks mainitud vara ülemineku korral Saksa riigi kodaniku kätte pärimise teel. Sellele küsimusele annab aga jaatava vastuse Eestis kehtiv Pärandumaksu s. § 28, määrates: „Surnud välismaalaste pärand Eesti Vabariigi piirides, sõltumata sellest, kas see pärandatakse välismaalasele või Eesti Vabariigi kodanikule, allub pärandimaksule üldalustel.“ Et sellest määrusest mingit erandit eespoolmainitud konsulaarlepingus ja eriti selle art. XVIII § 14 pole tehtud, siis ei saa õigeks pidada seisukohta, nagu ei kuuluks Pärandum. s. § 28 määrus kohaldamisele Saksa riigi kodanikust Eestis järele jäänud pärandi kohta. Asjaolu, et pärijad Saksamaal endid pärimisõigustesse kinnitasid ja seal „kõik riigimaksud“ tasunud, on tähtsusetu, sest Saksamaal võetavate maksude tasumise tagajärjel ei vabane pärijad kohustisest Eesti Vabariigis kehtivate seaduste järgi Eestis asetseva pärandvara pealt pärandimaksust Eesti Vabariigile.

(RkhT toim. nr. 807—1932.)

Kuidas tuleb pärandimaksu võtmiseks arvutada seaduslikku hinda pantkirjadelt, mis Eesti Vabariigi riigikassa poolt riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmiseks välja antud tähendatud maade eest tasumaksmise seaduse (RT 26—1926) ja selle seaduse elluviimise määruse alusel (RT 56—1928)?

Küsimuse lahendamisel tuleb lähtuda Pärandumaksu s. § 32 (RT 67/68—1920) ette nähtud üldreeglist, kus määratud: „Riigikassa vekslite ja võlakohustuste seaduslikuks hinnaks loetakse nende nimiväärtus; igasuguste välismaa paberrahade ja metallrahade seaduslikuks hinnaks loetakse nende kursihind Eesti rahaga võrreldult. Muude protsent- ehk dividendpaberite seaduslikuks hinnaks loetakse hinnad, mis rahaministeeriumi poolt on kindlaks määratud ja „Riigi Teatajas“ kuulutatud; mis selles nimistus puudub, hinnatakse kursi- väärtuse või, viimase puududes, nimiväärtuse järgi.“

Pole kahtlust, et pantkirjad, mis Eesti Vabariigi riigikassa poolt välja antud (RT 86—1929) riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasu maksmiseks tähendatud maade eest tasu maksmise seaduse (RT 26—1926) ja selle seaduse elluviimise määruse (RT 56—1928) alusel, moodustavad riigikassa võlakohustisi, mis kindlustatud kogu riigi varandustega (RT 26—1926 avaldatud seaduse § 7) ja mis antakse välja nimiväärtuses 50, 100 ja 500 krooni ja millelt arvatakse 2,66% intresse ja 0,84% kustutust, kokku 3,5% aastas, mis maksudega pantkirjad lunastatakse riigikassa poolt 55 a. jooksul (RT 56—1928, elluviimise määruse §§ 12 ja 15). Järelikult tuleb neilt pantkirjadelt pärandimaksu võtmisel nende seaduslikuks hinnaks võtta nende nimiväärtus, nagu seda määrab Pärandusm. s. § 32; kuid et pantkirjade järgi iga aasta osa kapitali — 0,84% — kustutatakse, millega nende nimiväärtus vastavalt väheneb, siis tuleb pärandimaksu arvutamisel pantkirjadele trükitud nimiväärtusest maha arvata see kapitaliosa, mis möödunud tähtaegade kupongide järgi oli juba tasutud, kui pärandaja suri.

Arvamus, nagu tuleks neilt pantkirjadelt pärandimaksu arvutada selle nimekirja alusel, mis majandusminister avaldab „Riigi Teatajas“ riigiasutistele teatud juhtudel tagatiseks võtta lubatud väärt-paberite kohta ja kus pantkirjade väärtus, mille alusel neid võib tajas“ riigiasutistele teatud juhtudel tagatiseks võtta lubatud väärt-paberite nimiväärtuse, — on ekslik ja seisab paratamatus vastuolus Pärandusm. s. § 32 täpsate reeglitega. Kui see seadusnorm lubab majandusministrile teatud liigi protsent- ning dividendpaberite seaduslikku hinda pärandimaksu võtmiseks kindlaks määrata ja „Riigi Teatajas“ välja kuulutada, siis peab see toimuma Pärandusm. s. § 32 alusel ega saa kuidagi pärandimaksu arvutamisel väärt-paberite seaduslikku hinda määrata selle väärtuse alusel, mis on majandusministri poolt määratud hoopis teiseks otstarbeks ja teiste seaduste alusel, nimelt väärt-paberite võtmisel tagatiseks või kautsjoniks. Et aga majandusminister Pärandusm. s. § 32 reeglite kohaselt oleks eespoolmainitud pantkirjadelt pärandimaksu võtmiseks mõne teise seadusliku hinna välja kuulutanud, kui nende nimiväärtus, seda „Riigi Teatajast“ ei nähtu.

(RkhT toim. nr. 809—1932.)

T. G.

Varia.

Vandekohtu reformist Austrias.

Vastavalt põhiseaduse § 91 allub Austrias süüküsimuse otsustamine ettekavatsetud tapmises (Mord) ja tahtlikus tapmises (Totschlag) kui rasketes süütegudes vandekohtule. Prof. Schoetensack'i teatel on hiljuti Austria liiduvalitsus esitanud põhiseaduse

muutmise eelnõu (vt. „Der Gerichtssaal“, 1932, Bd. 102, Heft $\frac{1}{3}$, lk. 93 jj., samas on toodud ka eelnõu tekst ühes põhistisega), mille järgi ettekatsetatud tapmine StG §§ 134—138) ja tahtlik tapmine (StG §§ 140—142) alluvad 31. detsembrini 1935. a. kolmest ametkohtunikust ja kuuest väiturist¹ koosnevale suurele väituri-kohtule² (§ 1). Eelnõu § 3 järgi on iga kohtualusele kahjuliku süü- või karistusküsimuse otsustamisel nõutav $\frac{2}{3}$ häälte enamus. Peale selle määritleb eelnõu veel mõningaid allumuse ja menetlusega seoses olevaid küsimusi.

Eelnõu põhistises konstateeritakse tapmissüütegude arvu kohutavat kasvamist viimasel ajal. Üksikute juhtude lähemal vaatlusel osutuvat eeldus, et nende süütegude arvu kasvamine on tingitud majandusliku olukorra halvenemisest, ekslikuks. Tõeliseks põhjuseks olevat õiguskorra autoriteedi langus. See omakorda polevat tingitud mitte seevõrra karistuste pehmusest — nagu mõned arvavat — kuivõrra sellest, et karistusi ei kohaldatavat küllaldase kindluse ja tõsidusega. Suur arv tapmissüütegusid jäävat karistamata. Süüdi selles polevat aga mitte politsei: ainult vähesed tapmissüüteod jäävat avastamata. Süüdi mõistetavat aga ainult väike osa kaebealuseid, kuna teised mõistetavat kas õigeks või süüdi mõnes kergemas süüteos (näit. 1927. a. mõisteti 12 ettekatsetatud tapmises süüdistatuist süüdi ainult 3, sealjuures kas ettekatsetatud või tahtlikus tapmises, kuna teised kas õigeks või süüdi elu julgeoleku vastu sihitud ülesastumises; samalaadiline on pilt ka järgnevatel aastatel).

Põhistises tunnustatakse, et mõnel õigeksmõistu juhul võis küll olla kahtlusi kohtualuse süüs, kuid üldiselt olla rohke õigeksmõistmine tingitud mitte kahtlusest kohtualuse süüs, vaid sellest, et vandekohtunikud valesti käsitavad oma ülesannet. Kuigi vandekohtunikud vandega kinnitavat truuks jäämist seadusele, valitsevat siiski väärarvamus, nagu poleks vandekohtunikud seotud seadusega, vaid võivat teostada mingisugust „kõrgemat õiglust“. Selle asemel et mõista õigust, uskuvat nad armu anda võivat ja andestavat toimepandud ettekatsetatud tapmist. Niisugune „õiguskõistmine“ naeruvääristavat seadust ja polevat siis imeks panna, kui tapmiste arv kasvab.

Seepärast ei nägevat valitsus muud teed õiguskõistmise õigetessee rõõbastesse juhtimiseks kui vandekohtu ajutise kõrvaldamise õiguskõistmisest tapmissüütegudes ja nende süütegude alistamise väituri-kohtule. Olla loota, et viimases, ametkohtunikkude ja rahvakohtunikkude (Laienrichter) koostöö läbi, õnnestub hoida ära rahvakohtunikke illegaalsetest mõjustustest.

H. K.

¹ Šöffen.

² Šöffenikohus.

- Kas haridus- ja sotsiaalminister oli õigustatud korraldust tegema didaktilis-metoodilise seminari inglise ja saksa keele alal ärajätmise kohta 1932./33. õppeaastal? 473
- Kas Maksupeakomitee võib temale esitatud uute tõenduste puhul maksukomisjoni otsuse tühistada ainult selleks, et vastaspool annaks nende tõenduste kohta seletusi maksukomisjonile? 474
- Kas OMS § 551 järgi maksu määramisel selle paragraafi korras on tingimata tarvilik ärimüüki hinnata eelmisel aastal hinnatud suuruses? 474
- Kas õpetaja on õigustatud tasu saama väljaspool Õppejõudude tasu seaduse (RT 22 — 1928) § 4 juurde lisatud tabelites näidatud astmeid ja norme? 474
- Kas maksukohuslase poolt pikendatud tähtaegade möödumisel arvatakse pärandusmaksu võlasummale 1% viivitusraha juurde, alates seaduses ette nähtud tähtaja möödalaskmisest? 475
- Kas kohtu kutsetähtede kättetoimetamise eest saadud taksiraha kuulub Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 3 ette nähtud alalise lisatasu mõiste alla, mis pensioni arvutamisel palgale juurde arvatakse? 475
- Kas Kinnitusnõukogu võib Kinnitusameti vastava otsuseta ettevõtteid arvata haigekassa alla? 476

Tsiviilosakond:

- Auteotus abielu lahutamise põhjusena (Abielusead. § 28 p. 4). 476
- Abieluleping peab olema „Riigi Teataja“ lisas kuulutatud üks kord 477
- Üüritaja kinnipidamisõigus üürija vara suhtes (BES §§ 1403 1404, 3381, TKS § 1215-a) 477
- Kas Saksamaal surnud Saksa riigi kodanikust Eestis järele jäänud pärandilt tuleb võtta pärandimaksu Eesti riigi kasuks pärandi üleminekul pärimise teel Saksa riigi kodanikule? 478
- Kuidas tuleb pärandimaksu võtmisel arvutada seaduslikku hinda pantkirjadelt, mis Eesti Vabariigi riigikassa poolt riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmiseks välja antud tähendatud maade eest tasumaksmise seaduse (RT 26 — 1926) ja selle seaduse elluviimise määruse alusel (RT 56 — 1928)? 478

Varia.

- H. K.: Vandekohtu reformist Austrias. 479

Lisa.

- Rkh. 1931. a. otsused lk. 33—48

1933. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

neljateistkümneandat aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Pärts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1931. a. ja 1932. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber 75 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1932. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 66.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. à kr. 4.50; 1929., 1930., 1931. ja 1932. a. à kr. 7.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.